

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ -
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Διπλωματική Εργασία

«Η παρουσία του Ισλάμ στα Βαλκάνια και η σχέση της με τη σύγχρονη τρομοκρατία»

του Στασινόπουλου Στέφανου

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Βασιλειάδης Νικόλαος, Επίκουρος Καθηγητής

Δεκέμβριος 2019

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυ-τούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Στασινόπουλος Στέφανος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Στην οικογένεια μου,
που με υπομονή και αγάπη στήριξε την προσπάθεια μου,
απολογούμενος για την απουσία μου...

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο- Η ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ	4
ΓΕΝΙΚΑ	4
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	4
ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ	6
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΣΗΜΕΡΑ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο Η ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ	13
ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΙΣΛΑΜ.....	13
ΙΕΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (JIHAD).....	14
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο- ΤΟ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	21
Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ.....	21
Ο ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΟΣ ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΟΥ «ΜΥΣΤΙΚΟΥ» ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΙΣΛΑΜ.....	22
Η ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΚΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ.....	25
ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο - ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ	38
ΟΥΑΧΑΜΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΑΝΑΒΙΩΣΗ	38
ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ.....	38
ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (ΙΚ).....	40
ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο - ΤΟ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	42
ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΟΔΟΥ ΤΟΥ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο – ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	53
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	61
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	63

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα Βαλκάνια, ήδη από την προ Χριστού εποχή, αποτελούν πεδίο σύγκρουσης συμφερόντων και ως εκ τούτου σκληρών ανταγωνισμών, οι οποίοι διακόπτονται προσωρινά κληροδοτώντας εκκρεμότητες, που συντηρούν διαμάχες και έντονη εκδικητική διάθεση. Ιδιαίτερα η βαρβαρότητα του Οθωμανού κατακτητή όχι μόνο κράτησε οικονομικά υποανάπτυκτη την πληθυσμιακά αποδεδειγμένη ΝΑ Ευρώπη, αλλά δημιούργησε τις αρνητικές προϋποθέσεις που εξασφάλισαν την ύπαρξη μόνιμων εστιών τριβής, τις οποίες εκμεταλλεύονται συχνά οι εκάστοτε ισχυροί του πλανήτη.

Η περιοχή των Βαλκανίων, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ο κατ' εξοχήν χώρος της συναντήσεως τριών πολιτισμικών συστημάτων τα οποία σύμφωνα με τη θεωρία του *Huntington* για τη «*Σύγκρουση των Πολιτισμών*»¹ είναι ο Ισλαμικός πολιτισμός ο οποίος για την υπόψη περιοχή περιλαμβάνει την Τουρκία, την Αλβανία και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, ο Σλαβο-ορθόδοξος ο οποίος αντιπροσωπεύεται από την Σερβία, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, την Ελλάδα και εν μέρει την «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας» και τέλος ο Δυτικός με κύριους εκφραστές τη Σλοβενία, την Κροατία και την Ουγγαρία.²

Ο χώρος των Βαλκανίων επίσης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η κατ' εξοχήν περιοχή της συναντήσεως των δύο θρησκευτικών κόσμων. Αφ' ενός μεν του Χριστιανικού και αφ' ετέρου του Ισλαμικού. Θα μπορούσαμε μάλιστα να πούμε ότι στα Βαλκάνια, το Ισλάμ βρίσκεται σε άμεση επαφή με τον κύριο κορμό της Ορθοδοξίας. Σε προγενέστερη εποχή ο χώρος γειτονίας, αλλά και συνυπάρξεως της Ορθοδοξίας και του Ισλάμ, ήταν η Μέση Ανατολή και η Μικρά Ασία. Στις μέρες μας οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί των περιοχών αυτών έχουν μειωθεί τόσο, ώστε να αποτελούν μικρές νησίδες μέσα στη λαοθάλασσα των μουσουλμάνων. Ως προς την γεωανθρωπολογική τους διάταξη, οι μουσουλμάνοι των Βαλκανίων αποτελούν την προέκταση των συμπαγών μουσουλμανικών πληθυσμών του χώρου της Μέσης Ανατολής και της Τουρκίας. Εντούτοις, οι εν λόγω

¹ Σύμφωνα με τη θεωρία του *Huntington* τα κράτη αν και πρωταρχικοί διεθνείς δρώντες συσπειρώνονται σε 8 ευρύτερους πολιτισμικούς σχηματισμούς, με κριτήριο την ιστορική τους συνέχεια στο χώρο και στο χρόνο. Αυτοί είναι ο Ιαπωνικός, ο Σινικός, ο Ινδικός, ο Ισλαμικός, ο Σλαβο-ορθόδοξος, ο Δυτικός, ο Λατινοαμερικάνικος και ο Αφρικανικός.

² Σαρηγιαννίδης 2012, σελ.89

μουσουλμανικοί πληθυσμοί, από γεωπολιτικής σκοπιάς, συγκροτούν μία ξέχωρη ενότητα που συσπειρώνει τους μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης, της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, των Σκοπίων, του Κοσσυφοπεδίου και της Αλβανίας, οι οποίοι είναι διατεταγμένοι υπό τη μορφή ενός εκτεταμένου τόξου, που έχει ως αφετηρία του την Τουρκία.

«Γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης, σταυροδρόμι πολιτισμών, χώρος σύγκρουσης πολιτισμών, συνονθύλευμα λαών καταδικασμένων στη βία, πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης, χώρος που παράγεται περισσότερη ιστορία από όση μπορεί να καταναλωθεί, κλειστό στρατόπεδο της Ευρώπης, περιφέρεια του Καυκάσου και της Μέσης Ανατολής» είναι μερικοί μόνο από τους αντιφατικούς χαρακτηρισμούς που αποτυπώθηκαν για τα Βαλκάνια στο παρελθόν και που στα τέλη του 20ου αιώνα, με τον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία και των συνεπειών του, απέκτησαν και πάλι επικαιρότητα.³

Η ύπαρξη οχτώ (8) ή και περισσότερων εκατομμυρίων μουσουλμάνων στην καρδιά του ορθόδοξου χριστιανικού κόσμου (στη Βαλκανική), έχει ιδιαίτερη σημασία όχι μόνο για τις χριστιανικές χώρες της περιοχής αυτής, αλλά για ολόκληρη τη χριστιανική Ευρώπη. Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τις χώρες της Βαλκανικής, οδηγεί αναπόφευκτα, σε μια αμεσότερη επαφή και συνεργασία των μουσουλμάνων της Βαλκανικής με τους μουσουλμάνους της Ευρώπης, οι οποίοι και αυτοί ξεπερνούν τα οχτώ (8) εκατομμύρια. Εάν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι η Τουρκία είναι αυτή που διεκδικεί την πατρότητα των μουσουλμάνων των Βαλκανίων, μπορούμε να αντιληφθούμε ότι η όλη υπόθεση παίρνει πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις, αφού και η Τουρκία βρίσκεται στη διαδικασία για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η προσπάθεια της Τουρκίας να επηρεάσει τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς των Βαλκανίων, κατά τρόπο που να αποτελούν όργανα των επιδιώξεών της, οπωσδήποτε είναι ενέργεια η οποία υπομοχλεύει την σταθερότητα της περιοχής και έχει αρνητικές επιπτώσεις και στην Ελλάδα.

Ο όρος σταυροδρόμι, για τα Βαλκάνια, παίρνει πραγματικές διαστάσεις στη σημερινή εποχή, καθώς η περιοχή αποτελεί τόσο είσοδο της Ευρώπης και της ΕΕ, όσο και διέξοδο προς τις θάλασσες του Νότου, την Αδριατική και κυρίως τη Μαύρη

³ Σφέτας 2009, σελ 35

Θάλασσα. Άλλωστε ο ένας διάδρομος από τους παραπάνω είναι ο Δούναβης, που είναι πλωτός ποταμός και φτάνει μέχρι την καρδιά της Ευρώπης, στη Γερμανία.

Εκτός από πεδίο έντονων ανταγωνισμών μεταξύ των λαών των Βαλκανίων για την εξασφάλιση των ζωτικών εθνικών τους συμφερόντων, η περιοχή απασχόλησε ιδιαίτερα, μέχρι και σήμερα, τόσο τις ισχυρές χώρες της Ευρώπης - με επικεφαλή τη Γερμανία- όσο και τις μεγάλες δυνάμεις. Η ενίσχυση της θέσης της Ρωσίας στη διεθνή σκακιέρα, η δυναμική οικονομική εισβολή της Κίνας η επεκτατική νέο-οθωμανική στρατηγική της Άγκυρας με την υποβοήθηση της Σαουδικής Αραβίας και του Κατάρ αλλά φυσικά και οι στρατηγικές των ΗΠΑ συμβάλλουν στην αστάθεια της περιοχής. Οι τελευταίες μάλιστα, επιχειρούν να διαδραματίσουν κυρίαρχο ρόλο, όχι μόνο με άμεσο τρόπο αλλά κυρίως μέσω στρατιωτικών συμμαχιών όπως το NATO και διεθνών οικονομικών οργανισμών όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα. Οι οργανισμοί αυτοί, μπορεί μεν θεωρητικά να αντιπροσωπεύουν παγκόσμια συμφέροντα και να ερμηνευτεί ότι τα συστατικά τους μέρη εκπροσωπούν όλο τον κόσμο, στην πραγματικότητα όμως κυριαρχούν ουσιαστικά οι ΗΠΑ και η προέλευσή τους ανάγεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην αμερικανική πρωτοβουλία.⁴

⁴ Brzezinsky, 1998, σελ 58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο- Η ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Πριν ξεκινήσουμε να αναφερόμαστε στο βασικό κομμάτι της παρούσας μελέτης που αφορά κατά κύριο λόγο στην αυξανόμενη διείσδυση του Ισλάμ στα Βαλκάνια, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε με συντομία στην Βαλκανική χερσόνησο και την πορεία της στο χρόνο.

Η παρουσίαση αυτή θα μας βοηθήσει να αντιληφθούμε καλύτερα τον χώρο της Βαλκανικής χερσονήσου, αλλά και τον ρόλο που καλείται να διαδραματίσει η Βαλκανική χερσόνησος στο σύγχρονο γεωστρατηγικό περιβάλλον, αποτελώντας τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στον σύγχρονο δυτικό κόσμο και τον μυστικιστικό και γεμάτο αναταράξεις κόσμο της ανατολής.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Από την εποχή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας η Χερσόνησος του Αίμου αποτελεί ένα περίπλοκο ψηφιδωτό λαών, εθνοτήτων, γλωσσών, θρησκειών και πολιτισμών. Ανήκοντας αρχικά στον λαμπρό πολιτιστικό χώρο της «Βυζαντινής Κοινοπολιτείας», που συνιστούσε μια πολυεθνική πραγματικότητα με συνεκτικό στοιχείο την Ορθοδοξία και τον Βυζαντινό πολιτισμό, οι λαοί της Βαλκανικής χερσονήσου σκεπάστηκαν στη συνέχεια για πέντε αιώνες με την «Ασιατική ομίχλη», που κουβάλησαν μαζί τους οι Τούρκοι από τις στέπες της Ανατολής.

Αν κοιτάξουμε στο παρελθόν, όσο φυσικά μας επιτρέπει η ιστορική έρευνα, η γεωγραφία της Βαλκανικής χερσονήσου⁵ πάντα ενθάρρυνε ένα μείγμα λαών, αν και οι γενικότερες γραμμές του σημερινού μοντέλου βασικά τέθηκαν κατά τη διάρκεια της κίνησης των φυλών, της εποχής της παρακμής της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Μόνο οι Αλβανοί μπορεί να αποτελούν εξαίρεση, αν πράγματι είναι οι απόγονοι των αρχαίων Ιλλυριών της κλασικής εποχής. Η επέκταση των Αλβανών στην περιοχή του Κοσσόβου, είναι πολύ πιο πρόσφατη και κατά πάσα πιθανότητα οφείλεται στην Τουρκική ενθάρρυνση, μετά την αποδοχή του Ισλάμ από μία από τις Αλβανικές φυλές. Οι Ρουμάνοι με την σειρά τους είναι οι απόγονοι

⁵ Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, «Βαλκάνια – Παρευξείνιες Χώρες – Ανατολική Ευρώπη», εκδόσεις Ιανός Μαρ2000, σελ. 189-190.

των λεγεώνων του Ρωμαίου αυτοκράτορα Τραϊανού, όπως αναφέρει ο εθνικός μύθος τους.

Πέρα απ' αυτούς τους δυο λαούς, η άφιξη όλων των άλλων Βαλκάνιων λαών⁶ μπορεί να οριστεί στον ιστορικό χρόνο με αρκετή ακρίβεια. Οι νοτιοσλαβικοί λαοί εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια του 6ου αιώνα και οι Βούλγαροι έναν αιώνα μετά. Οι Ούγγροι κατέβηκαν από τα Ουράλια στα τέλη του 9ου αιώνα και εισέβαλαν εκτεταμένα σε όλη την Ευρώπη, όπου και εγκαταστάθηκαν στις ουγγρικές στέπες για να αποτελέσουν το έθνος των Μαγυάρων (Ουγγαρία). Η Ουγγαρία πρόσφερε πίστη και υποταγή στον Πάπα της Ρώμης και επειδή κατάφερε να καθυποτάξει την Κροατία, έως και σήμερα η λατινική γραφή και η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία, διατηρούν καθοριστικά χαρακτηριστικά στο Κροατικό έθνος καθώς και σε εκείνο των Σλοβένων.

Στην πορεία του 14ου και 15ου αιώνα η Τουρκική δύναμη κατάφερε να κυριαρχήσει σε ολόκληρη την περιοχή που διοικούσε το Βυζάντιο. Οι Σέρβοι ηττήθηκαν στο Κόσσοβο Πόλιτσε το 1389, η Βουλγαρία ακολούθησε 4 χρόνια μετά, η ίδια η Κωνσταντινούπολη έπεσε το 1453, η Αλβανία σαρώθηκε το 1468, η Μολδαβία και η Βλαχία (Ρουμανία) στις αρχές του επόμενου αιώνα και το μεγαλύτερο μέρος της Ουγγαρίας μετά τη μάχη του Μόχατς⁷ το 1526.

Η κληρονομιά των πέντε αιώνων της Οθωμανικής κυριαρχίας στα Βαλκάνια ήταν μια πολυεθνική πραγματικότητα, μέσα από την οποία αναδύθηκαν κράτη με ανεπαρκή εθνολογική συνοχή και, συχνά, προβληματική εθνική ταυτότητα. Από την άλλη η αποτυχία των βαλκανικών εθνών-κρατών να εκσυγχρονιστούν με βάση τα δυτικά πρότυπα, αύξησε την περιφρόνηση της Δύσης απέναντι τους.

Το 1928 ο κόμης Χέρμαν Κήσερλινγκ έβγαλε το συμπέρασμα ότι τα βαλκανικά κράτη βρισκόταν ακόμη σ' ένα είδος «γκρίζας ζώνης» μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, υποστηρίζοντας ότι «δεν έχουν ξεπεράσει τα ελαττώματα της Ανατολής, αλλά ούτε κι έχουν κατακτήσει καμιά από τις αρετές της Δύσης». Βέβαια, από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα είχε καθιερωθεί στη Δύση ο υποτιμητικός γερμανικός όρος

⁶ Βασίλης Ραφαηλίδης, «Οι Λαοί των Βαλκανίων», εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, σελ 28.

⁷ Η μάχη του Μοχάτς διεξήχθη τον Αύγουστο του 1526 ανάμεσα στον ουγγρικό στρατό υπό τον Λουδοβίκο Β' και τον οθωμανικό στρατό υπό τον Σουλεϊμάν Α' τον Μεγαλοπρεπή.

Balkanisierung⁸ (Βαλκανοποίηση), που περιγράφει τον κατακερματισμό μεγάλων πολιτικών ενοτήτων σε μικρά και ασταθή κράτη, τα οποία τείνουν να υποτάσσονται σε σφαίρες επιρροής Μεγάλων Δυνάμεων και τελικά υποβιβάζονται σε καθεστώς βελούδινης αποικιοκρατίας.

Στις 15 Ιανουαρίου 1992, η διεθνής κοινότητα γίνεται μάρτυρας της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας, με την εφαρμογή της απόφασης «της Κοινότητας και των κρατών-μελών της να αναγνωρίσουν την ανεξαρτησία όλων των Γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών». Της εξέλιξης αυτής προηγήθηκε μια μακρά σειρά επεισοδίων βίαιων και μη, που ξεκίνησε το 1991 και ως σήμερα έχει οδηγήσει στην δημιουργία έξι ανεξάρτητων κρατών, φέρνοντας όμως και πολλές καταστροφές, πτώση του εισοδήματος και των συνθηκών διαβίωσης και έξαρση των εθνικιστικών εντάσεων.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ

➤ Γενικά

Τα Βαλκάνια (από την τουρκική λέξη *balcan*⁹, που σημαίνει ψηλό και δασώδες βουνό) είναι περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης, η οποία από το μακρινό παρελθόν λειτούργησε και λειτουργεί ως σταυροδρόμι πολιτισμών ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή και την Ασιατική ήπειρο. Η διακριτή ταυτότητα και ο τεμαχισμός της βαλκανικής χερσονήσου θεωρείται σύμφωνα με αρκετούς ιστορικούς, απότοκο της ορεινής γεωγραφίας της, της συγκέντρωσης πολλών εθνοτήτων σε έναν γεωγραφικά περιορισμένο χώρο και της εξαιρετικά βίαιης ιστορίας της, που είναι γεμάτη πολέμους, επιδρομές, εξεγέρσεις.

Η ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων καλύπτει 550.000 χλμ² και εκτείνεται από την Αδριατική, το Ιόνιο, το Αιγαίο, τον Μαρμαρά και τη Μαύρη θάλασσα, νοτιοδυτικά, νότια και νοτιοανατολικά, ο δε πληθυσμός της, αγγίζει τα 53 εκατομμύρια. Το όνομα της περιοχής αντλείται από τα Βαλκάνια όρη ή οροσειρά του Αίμου, που διατρέχουν την περιοχή από το κέντρο της Βουλγαρίας έως την ανατολική Σερβία.

⁸ www.agnosto.gr/16-4-2007 (Γεώργιος Στάμκος)

⁹ Βασίλης Ραφαηλίδης, «Οι Λαοί των Βαλκανίων», εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, σελ 14.

Οι χώρες που περιλαμβάνονται στην γεωπολιτική σφαίρα των Βαλκανίων είναι οι: Ελλάδα, Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Σερβία, Κροατία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Σλοβενία¹⁰, «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας», Μαυροβούνιο, Κοσσυφοπέδιο (ντε φάκτο), Τουρκία (Το τμήμα της Ευρωπαϊκής Τουρκίας).

Παρακάτω γίνεται μία σύντομη παρουσίαση των χωρών αυτών, κυρίως από εθνολογικής πλευράς, προκειμένου να αντιληφθούμε την εθνολογική τους σύνθεση όπως φυσικά και ολόκληρης της Βαλκανικής, αλλά και τις αλληλεπιδράσεις που ο εθνολογικός και θρησκευτικός διαχωρισμός μπορεί να έχει από χώρα σε χώρα.

➤ **Ελλάδα**

Η Ελλάδα έχει τον πιο ομοιογενή πληθυσμό στα Βαλκάνια, με μειονότητες¹¹ που αντιστοιχούν μόλις στο 1,3% του πληθυσμού. Η πληθυσμιακή ομοιογένεια αποτελεί σημαντικό συντελεστή ισχύος, στο μέτρο που η έξαρση των εθνικισμών μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, έχει ανοίξει εσωτερικά μέτωπα σε πολλές χώρες. Η Ελλάδα κινδυνεύει λιγότερο από οποιαδήποτε άλλη Βαλκανική χώρα όσον αφορά στο άνοιγμα τέτοιου τύπου εσωτερικών μετώπων, τα οποία αποτελούν κατά κανόνα στη διεθνή πολιτική, αντικείμενο εκμετάλλευσης από αντίπαλες δυνάμεις.

➤ **Αλβανία**

Οι Αλβανοί χωρίζονται σε δύο μεγάλες εθνολογικές ομάδες: τους Γκέκηδες, που κατοικούν βόρεια του ποταμού Σκούμπη και υποδιαιρούνται στους Μαλισώρους και τους Περούκες, και τους Τόσκηδες, που κατοικούν στη Ν. Αλβανία και υποδιαιρούνται στους Λιάπηδες και στους Τσάμηδες. Οι δύο αυτές ομάδες έχουν χαρακτηριστικές διαφορές (διάπλαση, ήθη, έθιμα). Η εθνολογική σύσταση της Αλβανίας¹² σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 1989 είναι, Αλβανοί 97,3%, Έλληνες 2,4%, Σλάβοι 0,2% και λοιποί 0,1%. Η ελληνική μειονότητα υποστηρίζει ότι οι Έλληνες ανέρχονται σε ποσοστό άνω του 6% με πληθυσμό περίπου 200.000. Πληθυσμοί αλβανικής εθνικότητας ζουν επίσης στις γειτονικές

¹⁰ Αρνείται ότι ανήκει στα Βαλκάνια, αυτοχαρακτηριζόμενη «χώρα της κεντρικής Ευρώπης»

¹¹ <http://el.wikipedia.org/wiki/Ελλάδα>

¹² www.Balkans.gr /Κυριάκος Δ. Κεντρωτής

χώρες όπως Σερβία (περίπου 100.000), Κόσσοβο (περίπου 2.000.000), Μαυροβούνιο (περίπου 50.000) και στην «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας» (περίπου 500,000).

Οι Αλβανοί είναι στην πλειονότητά τους Μουσουλμάνοι (45%), αλλά κατά τη διάρκεια της κομμουνιστικής εποχής η θρησκεία είχε απαγορευτεί. Πάντως οι Χριστιανοί Ορθόδοξοι της χώρας αποτελούν το 40% του συνολικού πληθυσμού, ενώ οι Καθολικοί το 15%. Παρόλο τον μουσουλμανικό πληθυσμό της, η Αλβανία δεν μπορεί να θεωρηθεί αυθεντική μουσουλμανική χώρα, καθώς η διαφορά του μουσουλμανικού με τον ορθόδοξο πληθυσμό είναι σχετικά μικρή.

➤ **Βουλγαρία**

Η Βουλγαρία¹³ ιδρύθηκε το 681 και είναι ένα από τα αρχαιότερα κράτη της Ευρώπης. Η θέση της κοντά στα σύνορα της Ευρώπης με την Ασία έχει επηρεάσει την ιστορία της. Περίπου 85% του πληθυσμού είναι χριστιανοί ορθόδοξοι και 13% μουσουλμάνοι. Επίσης, περίπου το 10% του πληθυσμού είναι τουρκικής καταγωγής και 3% , Τσιγγάνοι (Ρομά), 1% Αρμένιοι, Έλληνες, Ρουμάνοι, Εβραίοι. Σύμφωνα και με το Βούλγαρο ερευνητή Κερφίκοφ, ζουν 48.000 Σαρακατσαναίοι στην Παλαιά Ανατολική Ρωμυλία, δηλαδή στη σημερινή Νότια Βουλγαρία, καθαρόαιμοι Έλληνες, με έντονη ελληνική συνείδηση.

➤ **Ρουμανία**

Ο πληθυσμός της Ρουμανίας¹⁴ αποτελείται από 63% χριστιανούς ορθόδοξους, 7% καθολικούς και το υπόλοιπο ποσοστό σε άλλες θρησκείες και δόγματα. Επίσημη γλώσσα η Ρουμανική, λατινικής προέλευσης. Σήμερα, από τα 5 εκατομμύρια αποδήμων Ούγγρων, υπολογίζεται ότι περίπου τα 3 εκατομμύρια ζουν στην Ρουμανία.

➤ **Σερβία**

Η ιστορία της Σερβίας ταυτίζεται με εκείνη της Γιουγκοσλαβίας, της οποίας η Σερβία από το 1945 αποτελεί μία από τις Δημοκρατίες, μέχρι τη διάλυσή της, που σηματοδοτείται από την αναγνώριση της Σλοβενίας και της Κροατίας ως

¹³ <http://el.wikipedia.org/wiki/Βουλγαρία>

¹⁴ Μαριλένα Κοππά«Οι Μειονότητες στα μετα-κομμουνιστικά Βαλκάνια», εκδόσεις Λιβάνη, σελ 62-68

ανεξάρτητων κρατών (Δεκέμβριος 1991 – Ιανουάριος 1992). Η εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού της Σερβίας είναι λίαν ετερογενής. Κατά την απογραφή του 2008¹⁵ υπάρχουν Σέρβοι 83%, Αλβανοί 0,8%, Ούγγροι 3,9%, Βόσνιοι 1,9%, Κροάτες 1%, Μαυροβούνιοι 1%, Σλοβάκοι 0,8%.

➤ **Κροατία**

Η Κροατία υπήρξε η δεύτερη πολυπληθέστερη σοσιαλιστική Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας¹⁶, συνοδοιπόρος της Σερβίας για παραπάνω από έναν αιώνα, στην ιδέα της ένωσης των Σλάβων του νότου. Αποτέλεσε από τον 11^ο αιώνα το σύνορο ανάμεσα στον καθολικισμό και την ορθοδοξία στα Βαλκάνια. Η εθνολογική σύνθεση της Κροατίας είναι ετερογενής, με κατά πολύ επικρατέστερους τους Κροάτες. Ακολουθούν οι μειονότητες των Σέρβων, Βόσνιων μουσουλμάνων, Ούγγρων, Σλοβένων, Ιταλών, Τσέχων και Αλβανών.

➤ **Σλοβενία**

Στις 26 Ιουνίου 1991, συγχρόνως με την Κροατία, ανακηρύχθηκε επίσημα η ανεξαρτησία της Σλοβενίας. Η πολιτική, οικονομική και πολιτιστική της εξέλιξη είναι δεδομένη και μάλιστα αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο, είτε σε σχέση με τις πρώην γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες είτε με τις άλλες Βαλκανικές χώρες (Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία). Μία από τις άλλοτε έξι συνιστώσες δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας, η σημερινή Σλοβενία συνορεύει με την Ιταλία, την Αυστρία, την Ουγγαρία και την Κροατία. Η χώρα αποτελούσε παλιά τμήμα της αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας. Η πρωτεύουσα, Λιουμπλιάνα, ιδρύθηκε κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους.

➤ **Βοσνία-Ερζεγοβίνη**

Οι Βόσνιοι¹⁷ είναι η μεγαλύτερη εθνική ομάδα (48%), ενώ υπάρχουν και πληθυσμοί Σέρβων και Κροατών. Οι Βόσνιοι είναι στην πλειοψηφία τους μουσουλμάνοι, οι Σέρβοι ορθόδοξοι χριστιανοί και οι Κροάτες ρωμαιοκαθολικοί. Οι γλώσσες που ομιλούνται είναι η Βοσνιακή, η Σερβική και η Κροατική, που όλες

¹⁵ <http://el.wikipedia.org/wiki/Σερβία>

¹⁶ www.Balkans.gr /Κυριάκος Δ. Κεντρωτής

¹⁷ http://el.wikipedia.org/wiki/Βοσνία_και_Ερζεγοβίνη

ανήκουν στην ίδια γλωσσική οικογένεια. Οι Βόσνιοι μουσουλμάνοι κατάγονται από μία αιρετική σλαβική χριστιανική ομάδα που ζούσε στην περιοχή. Με την πάροδο του χρόνου στράφηκαν στο Ισλάμ και εξισλαμίσθηκαν εύκολα από τους Τούρκους. Η Βοσνία βρέθηκε είτε κάτω από τη Σερβική εξουσία είτε κάτω από την Αυστριακή. Τον Ιανουάριο του 1992 αναγνωρίζεται σαν ανεξάρτητο κράτος και ο πρόεδρος της Βοσνίας Ιζεμπέκοβιτς, αγνοώντας σκόπιμα τις εθνότητες των Κροατών και των Σέρβων, δημιούργησε ένα μουσουλμανικό κράτος δίνοντας βάση στις παροτρύνσεις και υποσχέσεις της Τουρκίας και άλλων ισλαμικών κρατών, οπότε η σφαγή στη χώρα ήταν αναμενόμενη.

➤ **«Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας»¹⁸**

Η εθνολογική σύνθεση της «Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας» είναι «Σλάβοι» 66.5%, Αλβανοί 22,9%, Τούρκοι 4%, Ρομ 2,3%, Σέρβοι 2%, ενώ συνολικά υπάρχουν 24 εθνότητες. Το σύνολο του πληθυσμού είναι 2.075.000 κάτοικοι. Ο Τίτο δημιούργησε αυτό το κράτος μόρφωμα και το ονόμασε Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας. Μετά έγινε σοσιαλιστική και άρχισε μια εκπληκτική και άνευ προηγουμένου στα ιστορικά χρονικά, πλαστογράφηση της ιστορίας και δημιουργίας εθνικής συνείδησης στους κατοίκους ότι είναι Μακεδόνες και όχι Βούλγαροι, όπως μέχρι τότε πίστευαν, και να οικειοποιηθούν τον εθνολογικό όρο Μακεδονία. Τα Σκόπια αποσχίστηκαν από τη Σερβία εντελώς αναίμακτα και εύκολα το 1991.

➤ **Μαυροβούνιο¹⁹**

Το 43% των κατοίκων είναι Μαυροβούνιοι και το 32% Σέρβοι. Επίσης, υπάρχουν Βόσνιοι (8%), Αλβανοί (5%), Ρομ, Κροάτες και άλλες μικρότερες εθνολογικές ομάδες. Ομιλούν τη σερβοκροατική γλώσσα, η οποία είναι επίσημη. Λίγοι μιλούν και την αλβανική γλώσσα, σε ποσοστό 5%, η οποία είναι κατοχυρωμένη συνταγματικά. Χρησιμοποιείται το κυριλλικό αλλά και το λατινικό αλφάβητο. Η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι ενώ από τους υπόλοιπους οι περισσότεροι ανήκουν στο Ρωμαιοκαθολικό δόγμα και κάποιοι είναι πιστοί στο Ισλάμ. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι κάτοικοι

¹⁸ www.balkans.gr /Κυριάκος Δ. Κεντρωτής

¹⁹ <http://el.wikipedia.org/wiki/Μαυροβούνιο>

του Μαυροβουνίου συνιστούν σλαβική ομάδα στα Βαλκάνια, που διατήρησε τα εθνικά της χαρακτηριστικά, λόγω της εγκατάστασής της ανάμεσα στα τραχιά όρη, τα οποία ήταν απομονωμένα από τη γύρω περιοχή.

➤ **Τουρκία**

Η Τουρκία σήμερα κατέχει τη Μ. Ασία και την Ανατολική Θράκη. Έχει κατοικηθεί από πολλούς διαφορετικούς λαούς κατά το παρελθόν, π.χ. Έλληνες, Ρωμαίους, Οθωμανούς κ.τ.λ. Οι Οθωμανοί εμφανίστηκαν μόλις το 12^ο αιώνα. Από τότε μέχρι σήμερα κατέχουν το χώρο αυτό. Σήμερα η Τουρκία θεωρείται Βαλκανικό και Ευρωπαϊκό κράτος λόγω του μικρού τμήματος που ανήκει στην Ευρωπαϊκή ήπειρο. Οι μειονότητες που ζουν στο έδαφός της είναι Κούρδοι, Αρμένιοι, Έλληνες και Σύριοι. ενώ η επίσημη γλώσσα της Τουρκίας είναι η Τουρκική. Οι μειονότητες ομιλούν αντίστοιχα την Κουρδική, Αρμενική, Ελληνική, Αραβική.

➤ **Σύνθεση πληθυσμών κατά εθνικότητα και θρησκεία.²⁰**

Στις κύριες εθνικότητες της περιοχής περιλαμβάνονται οι Έλληνες (10 εκατ.), οι Τούρκοι (9.2 εκατ. στο ευρωπαϊκό τμήμα της Τουρκίας), οι Σέρβοι (8.5 εκατ.), οι Βούλγαροι (7 εκατ.), οι Αλβανοί (6 εκατ., με τα 3.3 εκατ. να κατοικούν στην Αλβανία), οι Κροάτες (4.5 εκατ.), οι Βόσνιοι (2.4 εκατ.), οι Σκοπιανοί (1.4 εκατ.) και οι Μαυροβούνιοι (0.65 εκατ.). Αν συμπεριληφθεί στον κατάλογο η Σλοβενία και η Ρουμανία, τότε προστίθενται οι Ρουμάνοι (26 εκατ.) και οι Σλοβένοι (2 εκατ.). Σχεδόν σε όλη την ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων απαντώνται μειονότητες Ρομ.

Οι κύριες θρησκείες της περιοχής είναι ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός, ο Καθολικισμός και ο Ισλαμισμός. Επίσης συναντάτε μια ποικιλία διαφορετικών παραδόσεων της κάθε πίστης, με κάθε μία από τις ορθόδοξες χώρες να έχει την εθνική της εκκλησία. Η **Ορθοδοξία** είναι η κύρια θρησκεία στις εξής χώρες: Βουλγαρία, «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας», Ελλάδα, Ρουμανία, Σερβία και Μαυροβούνιο. Ο **Καθολικισμός** είναι η κύρια θρησκεία στις εξής χώρες: Κροατία, Σλοβενία. Τέλος ο **Ισλαμισμός** είναι η κύρια θρησκεία στην Αλβανία, την Τουρκία και την Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Το γεγονός ότι υφίσταται μία κύρια θρησκεία δε σημαίνει ότι οι παραπάνω πληθυσμοί είναι θρησκευτικά αμιγείς.

²⁰ <http://el.wikipedia.org/wiki/Βαλκάνια>

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΣΗΜΕΡΑ²¹

Σε ένα ευρύτερο επίπεδο, η Βαλκανική χερσόνησος θα έχει να αντιμετωπίσει ένα δύσκολο έργο σήμερα. Να αναστρέψει την πορεία των περιφερειακών οικονομιών και κοινωνιών, που υπέστησαν τις καταστροφικές συνέπειες μιας δεκαετίας κρίσεων και απομόνωσης. Νέα έργα υποδομής²² είναι πιθανό να διαδραματίσουν πρωταρχικό ρόλο από αυτή την άποψη, δημιουργώντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την περιφερειακή αναδόμηση και λειτουργώντας ως μέσο προστασίας έναντι μιας περαιτέρω αποδιοργάνωσης. Σε αυτό το πλαίσιο η υπογραφή της πολιτικής συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας, Ρωσίας και Βουλγαρίας για την κατασκευή του πετρελαιαγωγού Μπουργκάς Αλεξανδρούπολης είναι ένα σημαντικό γεγονός που θα σηματοδοτήσει την ανάπτυξη της περιοχής. Παράλληλα οι χώρες της Βαλκανικής, καλούνται να ενσωματωθούν το δυνατόν γρηγορότερα στις δομές της Ευρώπης και των διεθνών οργανισμών και να διαχειριστούν τις όποιες θρησκευτικές αντιθέσεις, με τρόπο που να μην θίγει την θρησκευτική ελευθερία και την στήριξη των μειονοτήτων.

²¹ Γ. Ε. Δουδούμη, «Βαλκανικές εξελίξεις ΙV», Αθήνα, Βαλκανικές εκδόσεις, Σεπ. 2000, σελ 45

²² Γεώργιος Λ. Κοντογεώργης, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η θέση των Βαλκανίων», Ίδρυμα Γουλανδρή - Χορν (1993), σελ.34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο Η ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΙΣΛΑΜ

Το Ισλάμ είναι η νεότερη από τις τρεις μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες (μαζί με τον Ιουδαϊσμό και τον Χριστιανισμό) και ευρύτερα, η πιο σύγχρονη από όλες τις μεγάλες και ζωντανές σήμερα θρησκείες του κόσμου, που εμφανίστηκαν στη Μέση Ανατολή και απαριθμεί εκατομμύρια πιστούς²³. Ο κόσμος του Ισλάμ, ο οποίος αριθμεί περισσότερα από ένα δισεκατομμύριο πιστούς, είναι εξαπλωμένος σε ολόκληρο τον κόσμο. Η θρησκευτική του δύναμη είναι τέτοια που ενώνει και χωρίζει την Ανατολή με τη Δύση και τον Βορρά με τον Νότο. Από την περίοδο της δημιουργίας και διαμόρφωσης του, έχει διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο στην εξέλιξη της ανθρώπινης ιστορίας και ιδιαίτερος στην περιοχή της Εγγύς και Μέσης Ανατολής.

Η αραβική λέξη «Ισλάμ» σημαίνει «υποταγή και αφοσίωση στο Θεό και το θέλημα του». Το Ισλάμ σαν θρησκευτική πίστη σημαίνει ολοκληρωτική υποταγή στη βούληση του Θεού. Οποιοσδήποτε υποτάσσει την επιθυμία του στη βούληση του Θεού, ονομάζεται «μουσουλμάνος». Ο μουσουλμάνος είναι εκείνος που πιστεύει στον Θεό και μάχεται για την ολική αναδιοργάνωση της ζωής του σύμφωνα με τα λεγόμενα του Προφήτη Μουχάμαντ (Σούννα)²⁴. Το Ισλάμ δεν έχει μόνο ιστορική αλλά και πολιτική υπόσταση, όπως και άλλες θρησκείες. Έχουν χρησιμοποιηθεί διάφορες ονομασίες για να το προσδιορίσουν, όπως «Ισλαμισμός» «Μουσουλμανισμός» και «Μωαμεθανισμός». Ο τελευταίος όρος θεωρείται απορριπτέος από τους μουσουλμάνους μιας και θεωρούν εαυτούς όχι λάτρεις του Μωάμεθ αλλά απλώς ακόλουθους της διδασκαλίας του.

Η Μέκκα, η γενέτειρα του Προφήτη, αποτελεί την ιερότερη πόλη των μουσουλμάνων και βρίσκεται σήμερα στη Σαουδική Αραβία. Σύμφωνα με την ιστορική παράδοση όλα τα τζαμιά είναι προσανατολισμένα προς την Κάαμπα

²³ Φωτεινή Γραμματικού, *Ο Παραδεισένιος Κόσμος του Ισλαμικού Πολιτισμού*, Αθήνα: 2004, σ.2

²⁴ Ziauddin Sardar & Zafar Abbas Malik, «Ισλάμ», ΔΟΛ Α.Ε., Τα Νέα Τόμος 3, 2011, σ.14

(ιστορικό οικοδόμημα της πόλης αυτής), ούτως ώστε οι πιστοί κατά την προσευχή τους να στρέφονται προς την ιερή αυτή περιοχή²⁵.

Η Μεδίνα αποτελεί την δεύτερη ιερότερη πόλη για τους μουσουλμάνους και τόπος ταφής του προφήτη Μωάμεθ. Αποτέλεσε τον δεύτερο στη σειρά τόπο διαμονής του, μετά την φυγή του από την Μέκκα, καθώς και την περιοχή κατά την οποία έθεσε επιτυχώς σε εφαρμογή το σχέδιο του για την επικράτηση της νέας αυτής θρησκείας²⁶.

ΙΕΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (JIHAD)

Το Κοράνι και η σούνα αποτελούν τη βάση του ισλαμικού νόμου (σαρία). Η θρησκευτική ζωή του πιστού όπως αναφέραμε και πιο πάνω στηρίζεται στους πέντε πυλώνες, όπως λέγονται, της πίστης. Πρόκειται για την Ομολογία της πίστης, την Προσευχή, το Φόρο ελεημοσύνης, τη Νηστεία και το προσκύνημα στη Μέκκα. Ο Τζιχάντ ,ο ιερός πόλεμος, γίνεται το έκτο καθήκον.

Ο όρος τζιχάντ σημαίνει «προσπάθεια», «μόχθο» ή «αγώνα». Η τζιχάντ δεν περιλαμβάνει απαραίτητα σωματική σύγκρουση. Η λέξη αυτή με τον καιρό απέκτησε διπλή σημασία, την εσωτερική και την εξωτερική τζιχαντ. Η εσωτερική διαμορφώθηκε με την επίδραση της χριστιανικής διδασκαλίας και σημαίνει αγώνα εναντίον των δαιμόνων και των παθών. Η εξωτερική όμως σημασία, αναφέρεται στον πόλεμο δηλαδή τη χρήση βίας για την επέκταση της κυριαρχίας του Ισλάμ.²⁷

Κατά τις θεοκρατικές αντιλήψεις της ισλαμικής θρησκείας ο κόσμος στο σύνολο του διαιρείται σε δύο μέρη. Στο χώρο του Ισλάμ και στο χώρο του πολέμου. Αυτή η διαίρεση στηρίζεται βεβαίως στην κρίση των μουσουλμάνων και ενέχει μέσα της την πρόκληση για πόλεμο. Η τζιχάντ λοιπόν συνιστά εντατικό αγώνα για την επικράτηση του Ισλάμ και του νόμου του Θεού σε όλη τη γη. Ο θεσμός αυτός στηρίζεται στην αρχή της θεοκρατίας. Εφόσον η θρησκεία και η πολιτεία ταυτίζονται, είναι εύλογο ότι ο πόλεμος της πολιτείας είναι ένας ιερός πόλεμος.

²⁵ Γεράσιμος Μακρής, *Ισλάμ: Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα: 2012, σ.53.

²⁶ <http://www.medinaoh.org/>

²⁷ Karim 2001

Οι μαχητές Ισλαμιστές, προάγουν την τζιχάντ, ως μέσο για την εγκαθίδρυση του «Ισλαμικού Κράτους». Ο σκοπός της επομένως, δεν είναι μόνο θρησκευτικός αλλά και πολιτικός, αφού επιδιώκει την επιβολή του Ισλάμ όχι ως θρησκεύματος αλλά ως πολιτικού και κοινωνικού συστήματος. Το γεγονός είναι ότι ο ισλαμισμός, είναι μία κατεξοχήν επιθετική θρησκεία που αποβλέπει σε παγκόσμια επικράτηση.²⁸

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Το Ισλάμ έχει λάβει επιδράσεις από τρεις βασικές ρίζες: την προϊσλαμική αραβική θρησκεία, τον Ιουδαϊσμό και τον Χριστιανισμό. Από φιλοσοφικής πλευράς επηρεάστηκε τόσο από την Πλατωνική όσο και από την Αριστοτελική σκέψη. Σε νομικά θέματα, εκτός από την αραβική κληρονομιά, δέχθηκε επιδράσεις και από την ρωμαϊκή και βυζαντινή παράδοση²⁹. Η επικρατούσα θρησκεία στην Αραβία πριν την εμφάνιση του Ισλάμ ήταν ένας συνδυασμός ανιμισμού και πολυθεϊσμού. Ευρέως διαδεδομένη ήταν η λατρεία πνευμάτων που κατοικούσαν στα δέντρα και στις πηγές των οάσεων. Ανώτερος μεταξύ των θεοτήτων ήταν ο Αλλάχ, ο δημιουργός του κόσμου.

Επιπλέον, διαδεδομένη ήταν και η λατρεία των ιερών λίθων, για τους οποίους πίστευαν ότι περιέχουν κάποια δύναμη που μπορούσε να μεταδοθεί στον πιστό με την επαφή. Σημαντικό ιερό στο οποίο γίνονταν ετήσια προσκυνήματα ήταν η Κάαμπα στη Μέκκα, ένα μεγάλο οικοδόμημα κυβικού σχήματος, χτισμένο πάνω σε έναν από αυτούς τους ιερούς λίθους, το οποίο στέγαζε, επίσης, αγάλματα πολλών άλλων θεοτήτων³⁰. Υπήρχαν τέλος, ιουδαϊκές και χριστιανικές κοινότητες.

Η μετάβαση από τον προϊσλαμική στην ισλαμική περίοδο δε συντελέστηκε αυτόματα αμέσως μετά την εμφάνιση του Μωάμεθ. Είχε προηγηθεί ένα σύνολο από οικονομικές και κοινωνικές διεργασίες, που επέφεραν αλλαγές στη δομή της αραβικής κοινωνίας, τόσο σε επίπεδο φυλετικό όσο και σε νομαδικό.

²⁸ Νικολακάκης 2003

²⁹ Φωτεινή Γραμματικού, Ο Παραδεισένιος Κόσμος του Ισλαμικού Πολιτισμού, Αθήνα: 2004, σ.2

³⁰ Γεράσιμος Μακρής, Ισλάμ: Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα: 2012, σ.54.

➤ **Η προϊσλαμική Αραβία**

Η γέννηση της μονοθεϊστικής αυτής θρησκείας συντελέστηκε στις αρχές του 7ου αιώνα στην αραβική χερσόνησο, μια περιοχή ίση με το 1/3 της Δυτικής Ευρώπης. Οι κάτοικοι της περιοχής ήταν Βεδουίνοι και οι ποικίλες φυλές από τις οποίες αποτελούνταν, ακολουθούσαν μια νομαδική κτηνοτροφική ζωή, μετακινούμενες από όαση σε όαση προς αναζήτηση νερού και τροφής για τα ζώα τους³¹. Οι βασικές πόλεις της περιοχής ήταν η Μέκκα (Makkah) και το Γιάθριμπ, σημαντικά εμπορικά κέντρα της εποχής και κόμβος στο δρόμο των καραβανιών. Ιδιαίτερα η Μέκκα, η οποία απείχε 77 χιλιόμετρα από την Ερυθρά Θάλασσα, δέσποζε στο σταυροδρόμι των καραβανιών που συνέδεαν το βορρά με το νότο και τη δύση με την ανατολή, κάνοντας την τη πιο σημαντική πόλη της Αραβίας των Βεδουίνων³². Την κυριαρχία της πόλης αυτής κατείχε μια συγκεκριμένη φυλή, εκείνη των Κουραιοιτών, οι οποίοι είχαν ως καθήκον τη διατήρηση της οικονομικής και πολιτικής ανεξαρτησίας της Μέκκας έναντι δυνάμεων όπως η αυτοκρατορία των Σασσανιδών Περσών, η Βυζαντινή αυτοκρατορία ή η ιουδαϊκή Παλαιστίνη, καθώς και τη διατήρηση της ηγεμονίας τους πάνω στις υπόλοιπες φυλές των Βεδουίνων της περιοχής. Στην προστασία της πόλης καθοριστική ήταν η ανάδειξη της ως θρησκευτικό κέντρο, όπου οι παγανιστικές λατρείες όλων των Βεδουίνων συνυπήρχαν αρμονικά γύρω από ένα κοινά αποδεκτό σύμβολο, εκείνο του βράχου Ka ba³³, τον οποίο επισκέπτονταν κάθε χρόνο χιλιάδες προσκυνητές, μέσα στα πλαίσια της τετράμηνης περιόδου απόλυτης ανακωχής και ειρήνης που επέβαλλαν οι Βεδουίνοι, για το σκοπό αυτό.

➤ **Η Αραβία του Προφήτη Μωάμεθ**

Ο Abū al-Qāsim Muḥammad ibn γεννήθηκε το 571 μ.Χ. στη Μέκκα. Ήταν γιός του Abd Allah και της Amīna και ανήκε στη φυλή των Κουραιοιτών. Έχοντας χάσει τους γονείς του από πολύ μικρή ηλικία, ο Μωάμεθ ανατράφηκε από τον θείο του Abu Talib και τον παππού του. Ασχολήθηκε με το εμπόριο και πήρε μέρος σε

³¹ Γεράσιμος Μακρής, Ισλάμ: Πεπιοθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα: 2012, σ.52.

³² Γεράσιμος Μακρής, Ισλάμ: Πεπιοθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα: 2012, σ.59.

³³ Κων. Γ. Πατέλος, Πολιτική Ιστορία του Ισλαμικού Χώρου, Εκδόσεις Απ. Αναστασίου, Αθήνα 1987: σ.36

πολλά караβάνια, ερχόμενος σε επαφή με Βυζαντινούς, Εβραίους και Πέρσες. Στα 25 του χρόνια παντρεύτηκε την Khadija, μια πλούσια χήρα και απέκτησαν τέσσερις κόρες και αρκετούς γιούς, οι οποίοι πέθαναν σε νηπιακή ηλικία.

Όντας ανήσυχο πνεύμα περιπλανιόταν αρκετές φορές στην έρημο, προσπαθώντας να αφουγκραστεί τα προβλήματα των κατοίκων της περιοχής. Σε μια τέτοια περιπλάνηση στην έρημο, στο σπήλαιο του Χίρα κοντά στη Μέκκα, σε ηλικία περίπου 40 ετών (610 μ.Χ.) και κατά το μήνα του Ραμαντάν, οραματίστηκε τον Γαβριήλ στη μορφή ενός άνδρα, που τον βεβαίωσε ότι θα ήταν «ο απεσταλμένος του Θεού».

Στη συνέχεια του ζήτησε να «απαγγείλει» και τον ασπάστηκε. Επανέλαβε το αίτημα τρεις φορές πριν του αποκαλυφθούν για πρώτη φορά στίχοι του Κορανίου (σούρα αλ Άλακ, 96:1-5). Μολονότι δεν ήξερε πώς να αντιδράσει, σκεφτόμενος πως ενδεχομένως είχε χάσει τη λογική του, δέχθηκε υποστήριξη από τη γυναίκα του και τον ξάδερφο του, ο οποίος τον διαβεβαίωσε πως αυτά που είχε πει ήταν τα λόγια του Θεού. Από εκείνη τη στιγμή ο Μωάμεθ άρχισε να κηρύττει. Οι αντιδράσεις που συνάντησαν τα λόγια και οι διδαχές του Προφήτη ήταν ισχυρές, προερχόμενες κυρίως από το κλαν των Ομαγιάδων (Umayyad) της φυλής των Κουραιοιτών. Μια πρόσκληση όμως από τη γειτονική πόλη Γιάθριμπ για να διαιτέψει μια βεντέτα μεταξύ των τοπικών φυλών, επέδρασε καθοριστικά στην ιστορία του Ισλάμ, μιας και του έδωσε την ευκαιρία να ιδρύσει την πρώτη ισλαμική πολιτεία της ιστορίας και κυρίως διότι η πολιτεία αυτή σήμερα θεωρείται από τους μουσουλμάνους το πιο πλήρες μοντέλο ισλαμικού κράτους.

Σταδιακά, από τον Ιούλιο μέχρι το Σεπτέμβριο του 622, ο Μωάμεθ και οι οπαδοί του έφυγαν κρυφά από τη Μέκκα με το φόβο του θανάτου και εγκαταστάθηκαν στο Γιάθριμπ. Οι κάτοικοι του έγιναν σταδιακά όλοι μουσουλμάνοι και παράλληλα ιδρύθηκε η πρώτη Κοινότητα Πιστών (umma). Από τότε το Γιάθριμπ ονομάστηκε «madinat al-nabi» δηλαδή πόλη του Προφήτη, ή απλά «al-Madina», στα ελληνικά «Μεδίνα»³⁴. Η μετακίνηση των μουσουλμάνων στη Μεδίνα ονομάζεται Εγίρα (hijra) και αποτελεί την αρχή του ισλαμικού ημερολογίου.

³⁴ Φωτεινή Γραμματικού, *Ο Παραδεισένιος Κόσμος του Ισλαμικού Πολιτισμού*, Αθήνα: 2004, σ.7

Όντας στη Μεδίνα, ο Μωάμεθ ανέλαβε πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον της Μέκκας και των άπιστων φυλών των Βεδουίνων της ερήμου. Στο τέλος, την άνοιξη του 632, ολόκληρη η περιοχή της Αραβίας ενώθηκε κάτω από τη σημαία του Ισλάμ. Ο Προφήτης πέθανε τρεις μήνες αργότερα, τον Ιούνιο του 632, και τάφηκε στη Μεδίνα.

➤ **Η περίοδος του Χαλιφάτου**

Ο θάνατος του Προφήτη θα μπορούσε να αποβεί μοιραίος για την ενότητα και την τύχη της κοινότητας, δεδομένου ότι ο Προφήτης δεν είχε ορίσει διάδοχο. Οι σύντροφοι του Προφήτη, που τον είχαν ακολουθήσει από την αρχή της αποστολής τους και ήταν πλήρως αφοσιωμένοι, έσπευσαν να καθησυχάσουν τους πιστούς, αναφέροντας πως μπορεί να πέθανε ο Προφήτης όμως ο Θεός στον οποίον όφειλαν αφοσίωση ήταν εκεί γι' αυτούς. Παρ' όλα αυτά, ο θάνατος του Προφήτη δημιούργησε σοβαρά ρήγματα στην κοινότητα³⁵.

❖ **Η περίοδος των ορθά καθοδηγούμενων χαλίφηδων (632-661)**

Οι ορθά καθοδηγούμενοι χαλίφηδες ήταν εκείνοι οι οποίοι συγκαταλέγονταν στους αρχικούς και πιστούς συντρόφους του Προφήτη. Κατά την αρχηγία των τριών πρώτων, το Ισλάμ εξαπλώθηκε με μεγαλειώδη τρόπο, καταλαμβάνοντας ολόκληρη την Αραβία, τη Παλαιστίνη, τη Συρία, την Ιορδανία, το Ιράκ, την Περσία και την Αίγυπτο.

Το 656 ο τρίτος χαλίφης Uthman δολοφονήθηκε και τη θέση του πήρε ο ανιψιός του προφήτη και άνδρας της κόρης του, Ali ibn Abu Talib. Ο Ali παντρεύτηκε τη Fatima, το μοναδικό επιζών τέκνο του Μωάμεθ και της Kjadja, κάνοντας μαζί της δύο παιδιά³⁶. Από τη στιγμή που ο Προφήτης δεν είχε ορίσει διάδοχο, οι πιστοί μουσουλμάνοι πίστευαν ότι η ηγεσία της κοινότητας των Πιστών θα έπρεπε να παραμείνει στην οικογένεια του και πιο συγκεκριμένα στον Ali, που ήταν ο πιο κοντινός άρρενας απόγονος του. Οι υποστηρικτές του Ali (μετέπειτα λεγόμενοι Σίίτες) πίστευαν πως αυτός θα έπρεπε να γίνει ο πρώτος χαλίφης και όχι ο Abu Bakr. Η σύγκρουση του Ali με τον στρατό του Mu 'awiya, κυβερνήτη της

³⁵ Ziauddin Sardar & Zafar Abbas Malik, «Ισλάμ», ΔΟΛ Α.Ε., Τα Νέα Τόμος 3, 2011, σ.48

³⁶ Φωτεινή Γραμματικού, *Ο Παραδεισένιος Κόσμος του Ισλαμικού Πολιτισμού*, Αθήνα: 2004, σ.9

Συρίας και ανιψιού του Uthman και η απόφαση του πρώτου να συνεχίσει τις επιχειρήσεις εναντίον του Mu 'awiya παρά τις διαπραγματεύσεις που διεξάγονταν μεταξύ τους –που κατέδειξαν ότι ο κυβερνήτης της Συρίας είχε δίκιο- έκανε τα πράγματα ακόμη πιο δύσκολα. Η απόφαση του Ali ν' αρχίσει διαπραγματεύσεις για τα νομιμότητα της ανόδου του στη θέση του χαλίφη, ώθησε ένα μεγάλο κομμάτι από τους υποστηρικτές του, τους Kharijites, να τον εγκαταλείψουν. Το πρωτοφανές σφάξιμο μεγάλου αριθμού εκείνων των υποστηρικτών από τον Ali³⁷, έδωσε το σύνθημα για τη δολοφονία του από έναν Kharijite το 661, διευκολύνοντας τον Mu 'awiya ν' αναδειχτεί σε χαλίφη, ιδρύοντας τη δυναστεία των Ομαγιάδων.

❖ Η δυναστική περίοδος των Ομαγιάδων (661-750)

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίστηκε από την κυριαρχία των Αράβων μουσουλμάνων οι οποίοι τύχαιναν καλύτερης μεταχείρισης από τους μη Άραβες. Η κοινωνία ήταν βασισμένη στην αραβική στρατιωτική αριστοκρατία ενώ τα συριακά αραβικά στρατεύματα υπό την άμεση εποπτεία του χαλίφη, βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή της άμυνας. Τα αραβικά έγιναν η Κοινή διάλεκτος της πολιτείας των Ομαγιάδων, βάζοντας τα θεμέλια για την αρμονική συνύπαρξη των αραβοισραηλινών³⁸. Η διαφορετικότητα όμως στην ιδεολογία αυτών των δύο κόσμων οδήγησε στην ανάπτυξη και θέσπιση του ισλαμικού νόμου (σαρία), ως προσπάθεια για ένα κλειστό και απόλυτα σαφές σύνολο κανόνων που θα ρύθμιζε τη ζωή των κατοίκων της περιοχής σε νομικό, κοινωνικό, θρησκευτικό και πολιτισμικό επίπεδο. Η γραφειοκρατία όμως που εκδηλωνόταν, παράλληλα με τις υπερβολές της άρχουσας τάξης και τις ίντριγκες του παλατιού έδωσαν το έναυσμα για την ανάπτυξη του μυστικισμού ή σουφισμού³⁹, που τελικά οδήγησε στη διάλυση της δυναστείας τους.

❖ Η δυναστική περίοδος των Αββασιδών (750-1258)

³⁷ Γεράσιμος Μακρής, *Ισλάμ: Πεπιοθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα: 2012, σ.63.

³⁸ Φωτεινή Γραμματικού, *Ο Παραδεισένιος Κόσμος του Ισλαμικού Πολιτισμού*, Αθήνα: 2004, σ.11

³⁹ ο όρος αυτός συνδέεται με τις πρώτες ασκητικές κοινότητες του Ισλάμ, οι οποίες εγκατέλειψαν τα εγκόσμια, πρεσβεύοντας ότι το ανθρώπινο πεπρωμένο εξαρτάται από την ανεξιχνίαστη θέληση του Θεού. Σε αυτές τις κοινότητες επικράτησε αρχικά το ασκητικό στοιχείο του μυστικισμού, ενώ με την πάροδο του χρόνου ο ασκητισμός θεωρήθηκε ως προκαταρκτικό στάδιο για την επίτευξη της πνευματικής ζωής. Ο μυστικισμός πήρε την θέση του ασκητισμού ως στόχος και επιδίωξη

Κατά την περίοδο αυτή, ο Abu al- Abbas, ένας απόγονος του θείου του Προφήτη al- Abbas, έγινε χαλίφης και μετέφερε την πρωτεύουσα στην πόλη της Βαγδάτης. Με αυτό τον τρόπο το κέντρο της ισλαμικής πολιτείας μεταφέρθηκε από τη Συρία στο Ιράκ. Οι σουνίτες πήραν το πάνω χέρι και κατατρόπωσαν τους Σίιτες, επαναπροσδιορίζοντας τη σχέση της πολιτείας με τον ισλαμικό λόγο και προστατεύοντας παράλληλα μια ανερχόμενη ομάδα, εκείνη των θεολόγων νομοδιδασκάλων (ulama). Σε όλη αυτή την περίοδο χτίστηκαν τζαμιά, ιδρύθηκαν σχολεία, ο στρατός ξέφυγε από την αποκλειστική κατοχή των αριστοκρατών ενώ παράλληλα αναπτύχθηκε το εμπόριο, η βιοτεχνία και η γεωργία. Στην περίοδο αυτή αποδίδεται και η εμφάνιση μιας ολοκληρωμένης θεωρίας για τη σαρία⁴⁰.

Κατά την περίοδο των πρώτων αιώνων της αββασιδικής δυναστείας (8ος – 9ος αιώνας), όταν η αυτοκρατορία έφτασε στη μεγαλύτερη ακμή της, η επικράτεια του ισλάμ εκτεινόταν στη δύση μέχρι τα στενά του Γιβραλτάρ και στην ανατολή μέχρι τον Ινδό και Ώξο ποταμό. Έχοντας την αραβική χερσόνησο ως ορμητήριό τους, τα στρατεύματα του ισλάμ κατέλαβαν το Ιράκ και το Ιράν, που κυβερνούσε η περσική δυναστεία των Σασανιδών.

Μέσα σε σύντομο διάστημα απέσπασαν από τη βυζαντινή αυτοκρατορία την Παλαιστίνη, τη Συρία και την Αίγυπτο. Προελαύνοντας στη βόρεια Αφρική μέχρι τον Ατλαντικό, ο αραβικός στρατός κυριέψε την Ιβηρική χερσόνησο, αποτελώντας μία σοβαρή και μόνιμη απειλή για την Ευρώπη μέχρι τον 15ο αιώνα.

⁴⁰ Γεράσιμος Μακρής, *Ισλάμ: Πεπιοθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα: 2012, σ.66.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο- ΤΟ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Με τα όπλα το Ισλάμ μέσω των διαδόχων του Μωάμεθ μεταφέρεται μέχρι και την Μ. Ασία. Μία από τις πολυάριθμες Τουρκομανικές⁴¹ φυλές, που κάτω από την πίεση των Μογγόλων συρρέουν από την Ανατολή και εγκαθίστανται στο έδαφος του καταρρέοντος σουλτανάτου των Σελτζούκων στο Ικόνιο, είναι η φυλή Καγιά, που αποκτά το χαρακτηριστικό για την πρώιμη περίοδο της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, καθεστώς ομόσπονδου κράτους, με την υποχρέωση να προστατεύει τα σύνορα από εξωτερικούς εχθρούς. Κατά το 13^ο αιώνα, ο αρχηγός της φυλής Καγιά, Ερτογρούλ, ιδρύει αυτοτελές εμιράτο στο Ικόνιο, που στα χρόνια της διακυβέρνησης του γιου του Οσμάν (1299-1326) γίνεται ανεξάρτητο και αρχίζει να διευρύνεται εις βάρος των γειτονικών Βυζαντινών κτήσεων. Για την τοπική αυτή επέκταση, χρησιμοποιούνται Τουρκομάνοι νομάδες και άλλες φυλές. Οι στρατιώτες του νέου εμιράτου ονομάστηκαν Οθωμανοί από το όνομα του αρχηγού τους. Ακόμη και στην αυγή της κρατικής τους υπόστασης οι Οθωμανοί δεν αποτελούσαν ενιαία φυλή, αλλά σύνολο φυλών με συνεκτικό στοιχείο τη στρατιωτική αρχή. Από τον 10^ο – 11^ο αιώνα ασπάζονται το Ισλάμ, ενώ μέχρι και το 14^ο αιώνα γίνονται όλοι μουσουλμάνοι.

Το 1261 μ.χ ο Σουλτάνος Ιζεντίν Καλκαούζ ζητάει από τον αυτοκράτορα να εγκατασταθεί στην Κωνσταντινούπολη όπου και τελικά εγκαθίσταται μαζί με 1.000 στρατιώτες του. Λόγω αντιδράσεων όμως μεταφέρεται στην Δοβρουτσά μαζί με άλλους μουσουλμάνους από το Ικόνιο. Η πρώτη αυτή μουσουλμανική κοινότητα, ήταν φιλήσυχοι χωρίς προβλήματα. Ακολούθως ένα κομμάτι αυτής της κοινότητας παρέμεινε στην περιοχή ως φιλοχριστιανοί, ενώ οι υπόλοιποι επέστρεψαν πίσω στην Μ. Ασία.

Δεύτερη προσπάθεια ανάπτυξης του Ισλάμ στα Βαλκάνια έγινε από τα Εμιράτα ή Μπεηλίκια της Μ. Ασίας κατά την διάρκεια επιδρομών στον χώρο της Βαλκανικής, ακόμα και σε βοήθεια πολλές φορές του ίδιου του αυτοκράτορα. Έτσι σε πολλές περιοχές ιδρύουν μουσουλμανικές κοινότητες, χωρίς όμως επιτυχή κατάληξη και αυτής της προσπάθειας.

⁴¹ Ίναλτζικ Χαλίλ, «Η οθωμανική αυτοκρατορία», Αθήνα, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σελ 183-188.

Το 1361-1362 μ.χ. οι μουσουλμάνοι καταλαμβάνουν το Διδυμότειχο όπου και γίνεται κέντρο τους. Το 1365 μ.χ. κάνουν πρωτεύουσα τους την Αδριανούπολη. Η κατάκτηση των Βαλκανίων από τους Οθωμανούς⁴² δεν ήταν ένα βραχυχρόνιο γεγονός, αλλά απέβη μακρά και πολύπλοκη διαδικασία, που στην εξέλιξή της οι Βαλκάνιοι ηγεμόνες κατέβαλαν απεγνωσμένες προσπάθειες για την αντιμετώπιση της νέας συμφοράς, είτε συνάπτοντας διαδοχικές συμμαχίες μεταξύ τους, είτε υπολογίζοντας στη βοήθεια της Κεντρικής και της Δυτικής Ευρώπης. Ανεξάρτητα από τους ηγεμόνες τους, που η εγγενής αδυναμία τους να οργανώσουν αποτελεσματικά την αντίσταση στον εισβολέα ήταν ολοφάνερη, οι Βαλκανικοί λαοί πολέμησαν ηρωικά για κάθε δικό τους κάστρο και συνοικισμό. Μέχρι όμως το 1453 μ.χ. όπου οι μουσουλμάνοι τελικά καταλαμβάνουν τα Βαλκάνια και την ίδια την Κωνσταντινούπολη.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΟΣ ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΟΥ «ΜΥΣΤΙΚΟΥ» ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΙΣΛΑΜ

Πέραν της διαφορετικής εθνικής καταγωγής των πληθυσμών, οι οποίοι συνθέτουν το Ισλάμ στα Βαλκάνια, κατά βάση στηρίζεται στον «ισλαμικό μυστικισμό» και έχει την αφετηρία του στην προσηλυτιστική δράση των ετεροδόξων δερβίσηδων⁴³ της προοθωμανικής και της πρώιμης οθωμανικής περιόδου. Η διάδοση του Ισλάμ στο Βαλκανικό χώρο, βασικά οφείλεται στους Οθωμανούς Τούρκους.

Ο πρώτος και βασικός πυρήνας του «μυστικού» Βαλκανικού Ισλάμ εμφανίζεται στη Δοβρουσά προς το τέλος του 13^{ου} αιώνα, ύστερα από δραστήριες ενέργειες που ανέπτυξε στην περιοχή αυτή ο ιεραπόστολος του Μπεκτασισμού⁴⁴, Σαρή Σαλτίκ (1264 - 1309))⁴⁵. Παρόμοια ιεραποστολική δράση

⁴² Βρυώνη Σπύρου, «Η παρακμή του Μεσαιωνικού Ελληνισμού της Μικράς Ασίας και η διαδικασία του εξισλαμισμού», Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1996, σελ 132.

⁴³ Δερβίσηδες (μοναστικά τάγματα των μουσουλμάνων σουνιτών, δηλ. των παραδοσιακών μουσουλμάνων) που επικράτησαν στον Βαλκανικό χώρο. Είναι ήπιο Ισλάμ και με Χριστιανικά στοιχεία. Έτσι κάποιοι Χριστιανοί μπορούσαν ευκολότερα να προσεταρισθούν το Ισλάμ. Όταν παγιώθηκε το Οθωμανικό κράτος τότε παραγκωνίστηκαν τα Δερβίσηδικα τάγματα, και επικράτησε το ορθόδοξο Ισλάμ με πολλές απαγορεύσεις.

⁴⁴ Μπεκτασήδες, μοναχικό τάγμα των μουσουλμάνων, αλλιώς δερβίσηδες. Οι μπεκτασήδες χαρακτηρίζονται από την ανεκτικότητα τους και την έλλειψη δογματισμού απέναντι στις άλλες θρησκείες. Έτσι, ο μπεκτασισμός αποτελούσε τη θρησκεία των γενιτσάρων, με στόχο τον ευκολότερο προσεταιρισμό των χριστιανών των Βαλκανίων και της Μ. Ανατολής.

με αυτή του Σαρή Σαλτίκ, αναπτύχθηκε λίγες δεκαετίες αργότερα, στο χώρο της Θράκης και της Μακεδονίας από μυστικιστές δερβίσηδες, οι οποίοι προέρχονταν από τα εμιράτα της Μ. Ασίας. Αλλά οι απόπειρες αυτές της ιεραποστολικής δράσεως, αφορούσαν δραστηριότητες των μυστικιστών δερβίσηδων, τις οποίες ανέπτυξαν στο Βυζαντινό έδαφος για περιορισμένο χρονικό διάστημα και χωρίς να προκαλέσουν σοβαρά προβλήματα ή αντιπαραθέσεις μεταξύ των ορθόδοξων χριστιανικών πληθυσμών.

Ωστόσο, η όποια δραστηριότητά τους στις περιοχές αυτές, αποτέλεσε ένα προηγούμενο για μία μελλοντική και δυναμικότερη δράση προερχόμενη αυτή τη φορά, από το Οθωμανικό κράτος. Πράγματι, λίγα χρόνια αργότερα (1352), πολυάριθμοι δερβίσηδες, υλοποιώντας την πολιτική των σουλτάνων, τοποθετήθηκαν στην εμπροσθοφυλακή των οθωμανικών στρατευμάτων, τα οποία πραγματοποίησαν κατακτητικούς πολέμους στο Βαλκανικό χώρο, συμβάλλοντας αποτελεσματικά στη διάδοση του Ισλάμ και του ισλαμικού μυστικισμού στην περιοχή αυτή ⁴⁶. Η δραστηριότητα των δερβίσηδων, η οποία αναπτύσσεται στη Βαλκανική, κατά τη διείσδυση των Οθωμανών στο χώρο αυτό, σημαδεύεται από δύο πολύ σημαντικά γεγονότα.

Πρώτον, οι δερβίσηδες, οι οποίοι είχαν σε μεγάλο βαθμό διαφοροποιημένες θρησκευτικές αντιλήψεις από τη σουννιτική διδασκαλία, συσπειρώνονται κάτω από τη δυναμική παρουσία του δερβίσιου τάγματος των Μπεκτασήδων, το οποίο στο εξής θα διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στην εδραίωση του «μυστικού» Ισλάμ στο Βαλκανικό χώρο. Και δεύτερον, με την πρωτοβουλία ορισμένων ανωτάτων αξιωματούχων του Οθωμανικού κράτους, οι οποίοι ήσαν μνημένοι στη μυστικιστική διδασκαλία του Μπεκτασισμού, ιδρύεται το σώμα των Γενιτσάρων.

Τα παραπάνω δύο γεγονότα, πέραν της οποιασδήποτε άλλης συμβολής τους στην Οθωμανική και τη Βαλκανική ιστορία, συνέβαλαν κατά τρόπο ουσιαστικό, στη διαμόρφωση της εσωτερικής δομής και του χαρακτήρα του

⁴⁵ Ευστρατίου Ζεγκίνη, «Ο μπεκτασισμός στη Δυτική Θράκη, συμβολή στην ιστορία της διαδόσεως του μουσουλμανισμού στον ελλαδικό χώρο», έκδ. β', Θεσσαλονίκη, 2001, σελ.77-86.

⁴⁶ Ευστρατίου Ζεγκίνη, «Ο μπεκτασισμός στη Δυτική Θράκη, συμβολή στην ιστορία της διαδόσεως του μουσουλμανισμού στον ελλαδικό χώρο», έκδ. β', Θεσσαλονίκη, 2001, σελ.96.

Βαλκανικού Ισλάμ. Θα πρέπει εξ αρχής να τονιστεί ότι τόσο στο Σώμα των Γενιτσάρων, όσο και στο τάγμα των Μπεκτασήδων, υπάρχει ένας κοινός παρονομαστής ή ακριβέστερα μια αμεσότητα σχέσεων. Στην πρώτη περίπτωση το έμπυχο υλικό αποτελείται από εξισλαμισμένους χριστιανούς. Στη δεύτερη, υπάρχει και η εν μέρει παρουσία χριστιανών, αλλά και η παρουσία άφθονων χριστιανικών στοιχείων και προτύπων, που καθιστούν το περιεχόμενο της διδασκαλίας και του τελετουργικού «τυπικού» του τάγματος των Μπεκτασήδων, ένα «ενδιάμεσο» χώρο μεταξύ Ισλάμ και Ορθοδοξίας.

Η προσπάθεια σύζευξης του ισλαμικού μυστικισμού με τις λαϊκές θρησκευτικές δοξασίες των χριστιανικών πληθυσμών της Βαλκανικής, αποτελεί ένα ακόμη ενδιαφέρον στοιχείο, το οποίο χαρακτηρίζει το Βαλκανικό Ισλάμ. Ακόμη και σήμερα, σε ορισμένες περιοχές του βαλκανικού χώρου, οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί διατηρούν τα χαρακτηριστικά της ιδιότυπης σχέσεως τους με το μυστικισμό και τη λαϊκή μορφή δοξασιών χριστιανικής, ορθόδοξης ή αιρετικής προελεύσεως.

Οι κατακτητικές δραστηριότητες των Οθωμανών ολοκληρώνονται προς το τέλος του 15^{ου} αιώνα, οπότε πλέον, σχεδόν στο σύνολό της η Βαλκανική χερσόνησος, περιέρχεται στην κατοχή τους. Είναι γνωστό, ότι η πρώτη, αλλά ουσιαστική κατάκτηση της Θράκης και της Μακεδονίας από τους Οθωμανούς, πραγματοποιήθηκε επί της εποχής του σουλτάνου Μουράτ Α΄ (1362 – 1389 μ.χ). Επί των ημερών μάλιστα του σουλτάνου αυτού αποφασίστηκε και η ίδρυση του Σώματος των Γενιτσάρων (1362 ή 1363 μ.χ).

Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι, λίγο πριν πραγματοποιηθεί ή άλωση της Θεσσαλονίκης, ο σουλτάνος Μουράτ ο Β΄ καθιέρωσε το «παιδομάζωμα», δηλαδή εξέδωσε το νόμο «ντεβσιρμέ⁴⁷», βάσει του οποίου η συγκέντρωση των χριστιανών νέων και η στρατολογία τους στο σώμα των Γενιτσάρων, δεν θα γινόταν πλέον από αιχμαλώτους πολέμου, όπως συνέβαινε από το 1363 ως τότε, αλλά από τους χριστιανούς νέους, που ήσαν υπήκοοι του Οθωμανικού κράτους. Το μεγάλο «κατόρθωμα» των Οθωμανών ήταν ότι κατάφεραν να κάνουν τέλεια πλήυση εγκεφάλου στα παιδιά του παιδομαζώματος.

⁴⁷ Η λέξη προέρχεται από το ρήμα *devsirmek*, το οποίο σημαίνει μαζεύω, συναθροίζω, συγκεντρώνω, αλλά και εγγράφω, καταχωρώ ως μέλος καταλόγου κάποιον.

Πέραν των άλλων εξωθούνταν στον εξισλαμισμό και στην πλήρη αλλοτρίωσή τους από κάθε στοιχείο του Ελληνοχριστιανικού τους περιβάλλοντος.

Η ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΚΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και ειδικότερα από την άνοιξη του 1948, τα κράτη της Βαλκανικής, Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία και Αλβανία, μετατράπηκαν σε δορυφόρους της κομμουνιστικής Ρωσίας⁴⁸. Από την περίοδο αυτή ως το έτος που αρχίζουν να γίνονται εμφανή τα σημάδια της καταρρεύσεως του υπαρκτού σοσιαλισμού (1989), στα κομμουνιστικά-σοσιαλιστικά καθεστώτα των κρατών της Βαλκανικής, το Βαλκανικό Ισλάμ δεν παρουσίασε καμία θεαματική ανάπτυξη. Αντίθετα, σε πολλές περιοχές κομμουνιστικών καθεστώτων, όπως στην Αλβανία του Εμβέρ Χότζα, στην Βουλγαρία του Τοντόρ Ζίβκοφ, το Ισλάμ έπαψε να δραστηριοποιείται. Οι μουσουλμανικές σουννιτικές κοινότητες, οι οποίες κατά ένα τρόπο αναγνωρίστηκαν από το κομμουνιστικό καθεστώς, υποχρεώθηκαν να λειτουργήσουν σε ένα πλαίσιο θρησκευτικών καθηκόντων, που μάλλον εξυπηρετούσε τους σκοπούς του καθεστώτος. Ο τρόπος αυτός επέτρεπε μεν την επιβίωση των μουσουλμανικών κοινοτήτων δεν εξασφάλιζε όμως την παραπέρα ανάπτυξή τους.

Θα μπορούσε να πει κανείς, κάνοντας ένα παραλληλισμό, ότι κάτι ανάλογο συνέβαινε και με τη χριστιανική θρησκεία, σε όλα τα κομμουνιστικά κράτη της Βαλκανικής. Θα πρέπει ωστόσο να σημειώσουμε, ότι η απόφαση του Κεμάλ να θέσει εκτός νόμου τα δερβίσιμα τάγματα (1925) και η αρνητική πολιτική σε βάρος τους, που ακολουθήθηκε στην Τουρκία από όλες τις κεμαλικές κυβερνήσεις, συνετέλεσαν στην παραπέρα επιδείνωση της καταστάσεως των δερβίσιμων ταγμάτων του βαλκανικού χώρου, γιατί όχι μόνο δεν επέτρεπε προς αυτούς, την όποια συνδρομή και τη βοήθεια από μέρος των δερβίσηδων της Τουρκίας, αλλά οι μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ επηρέασαν γενικότερα, σε μεγάλο βαθμό και τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της Βαλκανικής.

⁴⁸ René Ristelhueber, «Ιστορία των Βαλκανικών Λαών», μτφρ. Αναστασία Μεθενίτη - Αθαν. Δ. Στεφανή, β΄ έκδ. Αθήνα, εκδ. Παπαδήμα, 2000, σελ 457.

ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ⁴⁹

➤ Βουλγαρία

Στη Βαλκανική αυτή χώρα ζει μια από τις πιο πολυάριθμες μουσουλμανικές μειονότητες. Ο συνολικός αριθμός των μουσουλμάνων της Βουλγαρίας κυμαίνεται γύρω στο 1.500.000 άτομα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Βουλγαρικής στατιστικής υπηρεσίας που αφορούν την απογραφή του πληθυσμού, στη Βουλγαρία υπάρχουν 7.206.000 Βούλγαροι, 822.000 Τουρκογενείς⁵⁰, 288.000 Αθίγγανοι και 134.000 Πομάκοι.

Από απόψεως θρησκευτικότητας, οι μουσουλμάνοι της Βουλγαρίας, στο μεγαλύτερό τους ποσοστό είναι σουνίτες⁵¹ χανεφικού δόγματος. Μολονότι δεν υπάρχουν στοιχεία που να μας επιτρέπουν να κάνουμε ακριβείς υπολογισμούς, εντούτοις ένα ποσοστό μουσουλμανοφανών πληθυσμών, το οποίο κυμαίνεται γύρω στο 10% του συνολικού αριθμού των μουσουλμάνων της Βουλγαρίας, αποδέχεται τον ισλαμικό μυστικισμό και ανήκει στα δερβίσικα τάγματα.

Η διοικητική αρχή των σουνιτών μουσουλμάνων είναι ο αρχιμουφτής, και οι δέκα περιφερειακοί μουφτήδες. Η έδρα διοικήσεως βρίσκεται στη Σόφια. Για την πραγματοποίηση των λατρευτικών τους καθηκόντων οι σουνίτες μουσουλμάνοι, έχουν στη διάθεσή τους περισσότερα από 1.000 τζαμιά και μετζίτια⁵², ενώ για την εκτέλεση των λατρευτικών τους υποχρεώσεων, υπάρχουν περισσότερα από 700 στελέχη θρησκευτικών καθηκόντων.

Να αναφερθεί επίσης, ότι η εκπαίδευση στη μουσουλμανική μειονότητα της Βουλγαρίας, η οποία είχε σχεδόν καταργηθεί στην περίοδο του Ζίφκοφ, σήμερα, ύστερα από διαβήματα της Τουρκικής πλευράς, επανήλθε από το

⁴⁹ Μαριλένα Κοππά, «Οι Μειονότητες στα μετα-κομμουνιστικά Βαλκάνια», εκδόσεις Λιβάνη Αθήνα 1997, σελ 34-42.

⁵⁰ Σολταρίδης Συμεών, «Μουσουλμάνοι της Βουλγαρίας», Αθήνα, εκδόσεις Νέα Σύνορα - Α. Α. Λιβάνη, 1999, σελ 176.

⁵¹ Σουνίτες είναι οι ορθόδοξοι Μουσουλμάνοι, οι οποίοι δίνουν έμφαση στην σούνα (παράδοση) του προφήτη Μωάμεθ. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των Σουνιτών είναι η εμμονή στο Κοράνι, που θεωρείται θεμέλιο του Ισλάμ και στην ισλαμική παράδοση, απ' όπου προέρχεται και η ονομασία τους. Οι αποφάσεις παίρνονται με βάση την ομοφωνία της κοινότητας.

⁵² Η διαφορά των μετζιτιών από τα τζαμιά, είναι ότι τα μετζίτια, δεν έχουν μιναρέδες. Όταν κατασκευαστούν, τα μετζίτια μετατρέπονται σε τζαμιά.

Βουλγαρικό κράτος, αφού υποχρεώθηκε να την καθιερώσει με την μορφή διδασκαλίας της Τουρκικής γλώσσας. Ας σημειωθεί ότι στη Βουλγαρία δεν προβλέπονται χωριστά σχολεία για τους μουσουλμάνους. Ωστόσο έχουν ιδρυθεί αρκετά σχολεία, από Τούρκους ιδιώτες, στα οποία φοιτούν παιδιά των μειονοτικών μουσουλμάνων, καθώς και θρησκευτικά σχολεία, μέσης και ανωτέρας εκπαίδευσης, για την κατάρτιση των στελεχών θρησκευτικών καθηκόντων.

➤ **Ρουμανία**

Οι μουσουλμάνοι της Ρουμανίας, συγκροτούν τη μικρότερη μουσουλμανική μειονότητα, από όλες τις Βαλκανικές χώρες. Ο συνολικός αριθμός των μουσουλμάνων στη χώρα αυτή είναι περίπου 70.000 άτομα. Σύμφωνα με την απογραφή που έχει πραγματοποιηθεί το 2002, στη Ρουμανία υπήρχαν 29.533 Τούρκοι και 24.649 Τάταροι. Σε αυτούς θα πρέπει να προσθέσουμε και τους μουσουλμάνους Αθιγγάνους (περίπου 8-10.000), καθώς επίσης και τους λιγιστούς Αλβανούς (περίπου 3.000) και ορισμένους άλλους, οι οποίοι προέρχονται από χώρες της Μέσης Ανατολής, όπως Κούρδοι, Ιρακινοί, Σύριοι κλπ., οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στη Ρουμανία μετά το 1989.

Χαρακτηριστικό της μουσουλμανικής μειονότητας της Ρουμανίας είναι ότι, ούτε επί κομμουνιστικού καθεστώτος, ούτε μετά την μεταπολίτευση δε δημιούργησε προβλήματα, κάτι ασυνήθιστο για τη Βαλκανική πραγματικότητα. Η πλειοψηφία του μουσουλμανικού πληθυσμού της Ρουμανίας βρίσκεται στην περιοχή Δοβρουσά, η οποία Ανατολικά συνορεύει με τη Μαύρη Θάλασσα, Βορειοδυτικά με τον ποταμό Δούναβη και Νότια με τα σύνορα Ρουμανίας-Βουλγαρίας.

Για τις λατρευτικές ανάγκες των μουσουλμάνων της Ρουμανίας, στις μέρες μας, λειτουργούν 80 τζαμιά, ενώ στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ο αριθμός τους ήταν διπλάσιος. Σε ότι αφορά την εκπαίδευση των μειονοτικών ομάδων, μετά την πτώση του κομμουνισμού στη χώρα αυτή, η Τουρκική γλώσσα άρχισε να χρησιμοποιείται ως μειονοτική γλώσσα στα σχολεία, όπου φοιτούν Τουρκικής και Ταταρικής καταγωγής μαθητές.

➤ Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Οι μουσουλμάνοι της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, αποτελούν μια από τις πολυπληθέστερες μουσουλμανικές ομάδες της Βαλκανικής. Ο συνολικός αριθμός των μουσουλμάνων της περιοχής αυτής ξεπερνά τα 2.000.000. Από το συνολικό πληθυσμό των 4.380.000, τα 2.100.000 περίπου είναι μουσουλμάνοι. Εκτός από τους μουσουλμάνους, το 31,3 % του συνολικού πληθυσμού το αποτελούν οι ορθόδοξοι Σέρβοι, το 17,2% οι καθολικοί Κροάτες και το 6% οι υπόλοιπες μειονότητες⁵³. Θα πρέπει να διευκρινισθεί, ότι όλες οι πληθυσμιακές ομάδες, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, έχουν σλαβική καταγωγή. Βασικά, αυτό που τις διαφοροποιεί, είναι το θρήσκευμα.

Ένα άλλο σημείο που πρέπει επίσης να διευκρινισθεί, γιατί έχει ιστορικό ενδιαφέρον, είναι ότι τον πυρήνα των μουσουλμάνων της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης τον αποτέλεσαν οι εξισλαμισμένοι Βογομίλοι⁵⁴. Ο εξισλαμισμός των Βογομίλων συντελέστηκε σε ένα μεγάλο ποσοστό, όταν οι Οθωμανοί κατέλαβαν το Κόσσοβο (1389). Ως κύρια αιτία του εξισλαμισμού τους, ήσαν οι αφόρητες πιέσεις που δέχτηκαν, τόσο από την πλευρά των ορθόδοξων Σέρβων, όσο και από την πλευρά των καθολικών Κροατών, για να επανενταχθούν στη θρησκευτική διδασκαλία, όπως την αποδέχονταν η κάθε πλευρά. Οι Βογομίλοι αντιδρώντας στις πιέσεις αυτές, προτίμησαν να γίνουν μουσουλμάνοι, αποδεχόμενοι τη μυστικιστική διδασκαλία των δερβίσικων ταγμάτων. Ένας πρόσθετος λόγος, που συνέβαλε σ' αυτό, είναι και το γεγονός, ότι ορισμένες από τις αιρετικές δοξασίες και τα έθιμα των Βογομίλων, υπήρχαν στη διδασκαλία και στην τελετουργία των δερβίσικων ταγμάτων⁵⁵.

Προκειμένου να βρεθεί μια λύση στο πρόβλημα αυτό, το 1966 ο Τίτο, χαρακτήρισε τη θρησκευτική τους ιδιότητα και ως «εθνική». Από τότε, οι

⁵³ Μαριλένα Κοππά, «Οι Μειονότητες στα μετα-κομμουνιστικά Βαλκάνια», εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 1997, σελ 38

⁵⁴ Ήταν μια χριστιανική αίρεση η οποία άνθισε στα Βαλκάνια την περίοδο μεταξύ του 10ου και του 15ου αιώνα. Αποτέλεσε μείγμα δογμάτων που προέρχονταν κυρίως από ιδέες που περιγράφονται ως Παυλικιανιστικές, οι οποίες εμφανίστηκαν αρχικά στην Αρμενία και τη Μικρά Ασία. Οι Βογομίλοι θεωρούσαν εσφαλμένα τα δόγματα που αφορούσαν μεταξύ άλλων την απόδοση τιμής στις εικόνες και τα λείψανα (το θεωρούσαν ειδωλολατρία).

⁵⁵ Εκτός από τις μυστικιστικές τάσεις, οι οποίες ήσαν εμφανέστατες και στις δύο πλευρές, υπήρχαν και ορισμένοι συμβολισμοί και έθιμα, που επίσης ήσαν κοινά, τόσο στους Βογομίλους, όσο και στα δερβίσικα τάγματα.

μουσουλμανικοί πληθυσμοί της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης αποτελούν «μουσουλμανικό έθνος». Η έννοια του «μουσουλμανικού έθνους» αποκρυσταλλώθηκε στο Σύνταγμα της Γιουγκοσλαβίας το 1974. Κύριο γνώρισμα των μουσουλμάνων της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, όταν ακόμη η περιοχή αυτή αποτελούσε ημιαυτόνομη περιοχή της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας, ήταν ο θρησκευτικός - ισλαμικός - ριζοσπαστισμός. Σχετικά με τους οίκους λατρείας, υπήρχε και εξακολουθεί να υπάρχει πληθώρα οίκων λατρείας και για τους σουνίτες μουσουλμάνους και για τους οπαδούς των διαφόρων δερβίσικων ταγμάτων.

Σε ότι αφορά τις σχέσεις χριστιανών και μουσουλμάνων της Βοσνίας, είναι ενδιαφέρον να τονισθεί ότι μέχρι το πρόσφατο παρελθόν, οι μουσουλμάνοι της περιοχής αυτής, και ιδιαίτερα οι οπαδοί των δερβίσικων ταγμάτων, παράλληλα με τις ισλαμικές δοξασίες, διατηρούσαν και ορισμένα λατρευτικά έθιμα της χριστιανικής λατρευτικής ζωής και παραδόσεως. Στις μέρες μας, καθώς ακόμη είναι νωπές οι πληγές του καταστροφικού πολέμου μεταξύ μουσουλμάνων και χριστιανών της Βοσνίας, δεν είναι εύκολο να διαπιστώσει κανείς αν οι μουσουλμάνοι έχουν αλλάξει κάτι από τις συνήθειες αυτές.

➤ **Κόσσοβο**

Το Κόσσοβο είναι μια από τις περιοχές του Βαλκανικού χώρου που επίσης έχει πολυπληθές μουσουλμανικό στοιχείο. Η εγκατάσταση των Οθωμανών στο Κόσσοβο, είχε ως συνέπεια τον εξισλαμισμό ενός σημαντικού τμήματος του χριστιανικού πληθυσμού της περιοχής αυτής.

Σήμερα, οι μουσουλμάνοι της περιοχής του Κοσσόβου, μαζί με τους μουσουλμάνους της περιοχής της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, αποτελούν το 40-42% του μουσουλμανικού πληθυσμού ολοκλήρου του Βαλκανικού χώρου. Από μία στατιστική μελέτη, προκύπτει ότι ο συνολικός πληθυσμός της περιοχής του Κοσσόβου είναι 1.584.440 άτομα. Από αυτά το 74,4% είναι Αλβανοί μουσουλμάνοι, το 3,7% είναι Βόσνιοι μουσουλμάνοι, το 2,5% Τούρκοι μουσουλμάνοι, το 13,2% Σέρβοι ορθόδοξοι και το 3,2% προέρχεται από διάφορες άλλες μειονότητες. Με βάση τα στοιχεία αυτά οι μουσουλμάνοι του Κοσσόβου είναι περισσότεροι από 1.350.000.

Από τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία γίνεται φανερό πως στην περιοχή του Κοσσόβου υπάρχει ανομοιογένεια πληθυσμών. Το γεγονός αυτό υπήρξε η βασική αιτία των μετέπειτα προστριβών. Η πολιτική του Τίτο, η οποία ευνοούσε την ένταξη του Κοσσόβου στο Αλβανικό έδαφος, είχε οξύνει ακόμη περισσότερο τις εθνικιστικές και θρησκευτικές διαθέσεις των ορθοδόξων Σέρβων, οι οποίοι θεωρούσαν και εξακολουθούν να θεωρούν το Κόσσοβο ως θεματοφύλακα του Σερβικού πολιτισμού και της ορθοδοξίας. Αποτέλεσμα των εσωτερικών διεργασιών της πολυεθνικής Γιουγκοσλαβίας, στην οποία κυριαρχούσε η προσωπική σφραγίδα του στρατάρχη Τίτο, ήταν να αυτονομηθούν οι περιοχές του Κοσσόβου και της Βοϊβοντίνας. Αυτό συνετέλεσε στην ισχυροποίηση του μουσουλμανικού στοιχείου του Κοσσόβου και ταυτόχρονα στην ισχυροποίηση του Αλβανικού εθνικισμού.

Το 1989 το Σερβικό Κοινοβούλιο, με εισήγηση του Μιλόσεβιτς, κατήργησε το αυτόνομο καθεστώς του Κοσσόβου και το 1990 οριστικοποιήθηκε η καθεστωτική αλλαγή, αναγνωρίζοντας μόνο μια περιορισμένη εδαφική αυτονομία στους κατοίκους της περιοχής αυτής. Οι Αλβανοί δεν αποδέχτηκαν τις νέες εξελίξεις και επανήλθαν στις διεκδικήσεις τους για την αυτονόμηση του Κοσσόβου, καταγγέλλοντας τους Σέρβους για προσπάθειες εκδιώξεως του Αλβανικού μουσουλμανικού πληθυσμού από την περιοχή. Η διεθνής κοινότητα, επιτηρεί την κατάσταση, χωρίς όμως να έχει αποσοβηθεί ο κίνδυνος της επαναλήψεως των συγκρούσεων μεταξύ μουσουλμάνων Αλβανών και ορθοδόξων Σέρβων⁵⁶.

Σε ότι αφορά τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς του Κοσσόβου, θα πρέπει να τονισθεί ότι, συμβιώνουν σε αρμονική σχέση οι σουνίτες μουσουλμάνοι με τους οπαδούς των διαφόρων δερβίσιικων ταγμάτων.

Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι οι αιτίες που προκάλεσαν τον πόλεμο μεταξύ των Αλβανών και των Σέρβων της περιοχής αυτής, ενώ δεν συνδέονταν άμεσα με τη σύγκρουση του Ισλάμ - Ορθοδοξίας, εντούτοις κατά την εξέλιξη των πολεμικών συγκρούσεων, παρατηρήθηκαν προσπάθειες, από ορισμένες οργανώσεις ισλαμικών κρατών, να ενισχύσουν τη μουσουλμανική

⁵⁶ «Ευρωβαλκάνια», τεύχος Αυγούστου 1992, σελ. 42.

πλευρά εναντίον των ορθοδόξων Σέρβων και αργότερα εναντίον των Σκοπιανών Ορθοδόξων⁵⁷.

➤ **«Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας»**

Στο κράτος της «Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας», ο συνολικός πληθυσμός είναι 2.213.000. Το 67% του πληθυσμού, είναι ορθόδοξοι και συγκροτούν την αποσχισμένη από το Ορθόδοξο Πατριαρχείο της Σερβίας, Ορθόδοξη Εκκλησία των Σκοπίων. Οι μουσουλμάνοι οι οποίοι φέρονται ως μόνιμοι κάτοικοι, αποτελούν το 30% του πληθυσμού. Ένα μικρό ποσοστό 0,5% είναι καθολικοί και το υπόλοιπο 2,8% το αποτελούν άτομα, προερχόμενα από άλλα θρησκείματα.

Προκειμένου να έχουμε μια σαφέστερη εικόνα της καταστάσεως των μουσουλμάνων, οι οποίοι βρίσκονται στο κράτος της «Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας», θα πρέπει προηγουμένως να τονίσουμε ότι το μουσουλμανικό στοιχείο της χώρας αυτής, έχει επηρεασθεί από τις εθνικιστικές διεκδικήσεις, τις οποίες προβάλλουν οι Αλβανοί μουσουλμάνοι του Κοσσόβου, για την αυτονομία του. Το ενδιαφέρον σημείο για τη μελέτη μας, είναι ότι οι διεκδικήσεις τις οποίες πρόβαλαν και εξακολουθούν, ως τη στιγμή αυτή, να προβάλλουν οι Αλβανοί, τόσο στο Κόσσοβο, όσο και στο Κράτος της «Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας», πέραν του εθνικιστικού στοιχείου, έχουν και το ισλαμικό στοιχείο. Η πτυχή αυτή, μολονότι εκφράζεται με έμμεσο μόνο τρόπο και όχι άμεσα, εντούτοις δημιουργεί διαχωριστικές γραμμές και προϋποθέσεις για μεγαλύτερες εντάσεις μεταξύ των Χριστιανικών και των Μουσουλμανικών πληθυσμών της Βαλκανικής.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο πληθυσμός του κράτους της «Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας», είναι ένα μωσαϊκό εθνοτήτων και θρησκειών. Μετά την απόσχιση του (1991) από την ενιαία Γιουγκοσλαβία το κράτος αυτό, έγινε ιδανικός τόπος να δραστηριοποιηθούν οι διάφορες αιρέσεις, από τις οποίες άρχισαν να εξελίσσονται όλα τα είδη των θρησκευτικών και εθνικών τάσεων. Τα δικαιώματα τα οποία απορρέουν από το σύνταγμα, δίδουν το έννομο

⁵⁷ Αναφέρθηκε ότι ο Μπιν Λάντεν χρηματοδότησε και την εκπαίδευση «μαχητών ιερού πολέμου» (μουτζαχεντίν), προερχομένων, τόσο από την Τουρκία και άλλες μουσουλμανικές χώρες, όσο και από αλβανόφωνους πληθυσμούς των Βαλκανίων, προκειμένου να ενισχύσει τον στρατό των μουσουλμάνων του Κοσσόβου.

δικαίωμα στα μέλη των διαφόρων δερβίσιικων ταγμάτων να αναπτύξουν τις δραστηριότητές τους. Με την ίδια ευχέρεια δραστηριοποιούνται και οι σουνίτες μουσουλμάνοι οι οποίοι και αποτελούν την πλειοψηφία του μουσουλμανικού πληθυσμού της χώρας αυτής. Ένα μικρότερο ποσοστό των μουσουλμάνων που ζουν στο κράτος των Σκοπίων, το αποτελούν οι σίίτες⁵⁸, οι οποίοι δέχονται αμεσότερη επίδραση από το σιιτικό καθεστώς του Ιράν.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μεγάλη προσπάθεια για τη συγκρότηση θρησκευτικοοικονομικών οργανώσεων, που έχουν ως σκοπό τη δραστηριοποίηση του Ισλάμ στο κράτος της «Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας». Για τη δράση των εν λόγω ισλαμικών οργανώσεων, έχουν διατυπωθεί από τον σκοπιανό τύπο πολλές επικρίσεις ότι οι δραστηριότητές τους υπερβαίνουν τα στενά όρια των τοπικών ισλαμικών συμφερόντων, ότι γίνεται ανεξέλεγκτη χρήση των μεγάλων οικονομικών πόρων τους οποίους διαθέτουν, και ότι από το 1993 ως το 1995 είχαν ανεξέλεγκτες δόσοληψίες με τους ισλαμιστές του Ερμπακάν στην Τουρκία και ορισμένων άλλων ισλαμικών χωρών.

Συμπεραίνεται λοιπόν ότι υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός μεταξύ οργανώσεων που έχουν σχέση και εξάρτηση από ισλαμικούς παράγοντες της Τουρκίας, και από αντίστοιχες οργανώσεις που έχουν την προέλευση και την οικονομική στήριξη από Αραβικές χώρες. Η διοικητική εξουσία δεν τρέφει μεγάλη συμπάθεια προς τους μουσουλμάνους, επειδή θεωρεί ότι το Ισλάμ είναι ένα μέσο που χρησιμοποιείται για την αναζωπύρωση του Αλβανικού εθνικισμού.

➤ **Αλβανία**

Με το καθεστώς, το οποίο επικράτησε στη Αλβανία επί 44 ολόκληρα χρόνια μετά από την πρωτοβουλία του Εμβέρ Χότζα, η Αλβανία είχε γίνει το πρώτο αθεϊστικό κράτος στον κόσμο. Το γεγονός αυτό είχε βαρύτατες επιπτώσεις στη θρησκευτική ζωή του Αλβανικού λαού, είτε ανήκε στο Ισλάμ, είτε στο Χριστιανισμό. Η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, επηρέασε άμεσα το κομμουνιστικό καθεστώς της Αλβανίας. Ήδη από το 1989, τόσο οι μουσουλμάνοι,

⁵⁸ Μετά τον θάνατο του Μωάμεθ οι μουσουλμάνοι διχάστηκαν εξ αιτίας του ζητήματος της διαδοχής του. Η βασική αντίρρηση προήλθε από όσους πίστευαν ότι χαλίφης μπορεί να γίνει μόνο κάποιος άνθρωπος που κατάγεται από την οικογένεια του προφήτη. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης ονομάστηκαν σίίτες, (σί'ατ Αλή, «κόμμα του Αλή». Ο Αλή ήταν εξάδελφος του Μωάμεθ και είχε παντρευτεί την κόρη εκείνου, τη Φατιμά).

όσο και οι ορθόδοξοι επιδόθηκαν σε ένα αγώνα ανασυγκροτήσεως. Παρότι ότι η πολιτική του Σαλή Μπερίσσα, κράτησε μεροληπτική στάση έναντι της προσπάθειας των ορθοδόξων να ανασυγκροτήσουν την αυτοκέφαλη εκκλησία τους, ωστόσο τα πράγματα βελτιώθηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό τα τελευταία χρόνια.

Σε ότι αφορά το Ισλάμ, θα πρέπει να τονισθεί ότι παρουσίασε μια θεαματική προσπάθεια ανασυγκροτήσεώς και σε ότι αφορά το σουνιτικό Ισλάμ και σε ότι αφορά τον Μπεκτασισμό. Παρά ταύτα, η δραστηριότητα αυτή δεν έχει αποκαταστήσει τη δυναμική που παρουσίαζε το Ισλάμ πριν το 1967. Σήμερα, ο αριθμός των λατρευτικών οίκων μουσουλμανικών και χριστιανικών, υπολείπεται κατά πολύ από τον αριθμό των αντίστοιχων λατρευτικών οίκων της περιόδου εκείνης αλλά υπάρχει μία τάση για την περαιτέρω αύξησή του.

Την πλειοψηφία του πληθυσμού την αποτελούν οι μουσουλμάνοι. Υπάρχει βέβαια δυσκολία να δοθούν ακριβείς δείκτες της συνθέσεως του Αλβανικού πληθυσμού, από θρησκευτικής απόψεως, για το λόγο ότι σημαντικός αριθμός μουσουλμάνων, αλλά και χριστιανών της Αλβανίας, έχουν προσφύγει σε γειτονικές χώρες, με κύρια χώρα υποδοχής την Ελλάδα. Παρά ταύτα μπορούμε με σχετική βεβαιότητα να πούμε, ότι το μουσουλμανικό στοιχείο δεν υπερβαίνει το 50% του ενεργού πληθυσμού της Αλβανίας.

Από το 1990 και εξής, έγιναν πολλές προσπάθειες, εκ μέρους διαφόρων ισλαμικών οργανώσεων, από διάφορες ισλαμικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας, για την αποτελεσματικότερη ανασυγκρότηση του Ισλάμ στην Αλβανία. Η Τουρκία μέσω της κρατικής υπηρεσίας θρησκευτικών υποθέσεων, φρόντισε να μεταβούν στην Αλβανία ένας σημαντικός αριθμός μουφτήδων για τη στελέχωση των ισλαμικών θρησκευτικών υπηρεσιών της χώρας αυτής που μόλις τότε άρχισαν να λειτουργούν. Πέραν της επίσημης αυτής βοήθειας, αρκετές άλλες ισλαμικές οργανώσεις της Τουρκίας, έσπευσαν να αποστείλουν μεγάλα οικονομικά ποσά και έμπειρα στελέχη, για να συμβάλλουν στην αναδιοργάνωση της λατρευτικής ζωής των μουσουλμάνων της Αλβανίας.

➤ Τουρκία

Στην Τουρκία τα πράγματα είναι πιο ξεκάθαρα αφού οι Τούρκοι αποτελούν το 70-75% του πληθυσμού με τους Κούρδους να ακολουθούν με 18%, ενώ οι λοιπές μειονότητες βρίσκεται μεταξύ 7 - 12%, συμπεριλαμβανομένου και της Ελληνικής, κυρίως στις περιοχές της Κων/πολης, Σμύρνης και της Ανατ. Θράκης. Οι Μουσουλμάνοι αγγίζουν σχεδόν το 99% ενώ το υπόλοιπο αποτελείται από Χριστιανούς και Εβραίους. Ωστόσο πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι υπάρχει αρκετά σημαντικός αριθμός Ελλήνων με Τουρκική υπηκοότητα και αρκετοί κρυπτοχριστιανοί.

Μετά την άνοδο του Κεμάλ στην εξουσία, το Ισλάμ τέθηκε υπό αμφισβήτηση στην Τουρκία έπειτα από την αυταρχική επιβολή λαϊκιστικού καθεστώτος. Επιδίωξη του Κεμάλ δεν ήταν απλά η υποταγή της θρησκείας στο κράτος, αλλά η εξαφάνιση κάθε ισλαμικού στοιχείου σε όλους τους τομείς της δημόσιας σφαίρας της Τουρκίας πετυχαίνοντας τελικά μια οριστική ρήξη της δημόσιας ζωής με το ισλαμικό παρελθόν.

Ωστόσο, το Ισλάμ παραμένει θρησκεία του συνόλου σχεδόν του Τουρκικού λαού και η εφαρμογή των θρησκευτικών κανόνων είναι συνεχής, κυρίως στα χαμηλά και μεσαία στρώματα της κοινωνίας. Παρά την έντονη προσπάθεια του Κεμάλ για το βίαιο ξεριζωμό του Ισλάμ από τα ευρύτερα λαϊκά στρώματα, κατάφερε να δημιουργήσει τελικά ένα αρνητικό κλίμα επιφέροντας τα αντίθετα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Από την άλλη πλευρά, στο πλαίσιο της σύγχρονης επίσημης εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας και της προώθησης των παντουρκικών και νεοοθωμανικών της βλέψεων, που προωθεί τα τελευταία χρόνια, εμφανίζεται μια αντικεμαλική μεταστροφή με την έννοια της επαναδραστηριοποίησης των ισλαμικών στοιχείων στο δημόσιο βίο. Η Τουρκία, από τη στιγμή που ανήλθε στην εξουσία το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (*Adalet ve Kalkinma Partisi*) «AKP», φιλοδοξεί να αντικαταστήσει από το προσκήνιο χώρες με παραδοσιακή επιρροή σε μουσουλμανικούς πληθυσμούς, όπως η Σαουδική Αραβία. Δεν είναι τυχαία άλλωστε η έντονη κινητικότητα που επιδεικνύει η κυβέρνηση του Ερντογάν στον Οργανισμό Ισλαμικής Διάσκεψης (*Organisation of Islamic Cooperation*) «OIC».

Ταυτόχρονα, η Άγκυρα με συστηματικό τρόπο στήνει, τα τελευταία χρόνια, ένα δίκτυο επέκτασης της επιρροής της, εκμεταλλευόμενη την ανάγκη προστασίας των θρησκευτικών δικαιωμάτων των Μουσουλμάνων, το οποίο έχει αναλάβει την αποστολή να προωθήσει τα συμφέροντα της χώρας στο εξωτερικό.⁵⁹

Είναι εμφανές ότι, η Τουρκία αποτελεί τον σημαντικότερο ισλαμικό δρώντα στην περιοχή αλλά είναι και υπό ερώτηση το πόσο κεντρικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει. Ο Νταβούτογλου αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «...η βάση της πολιτικής επιρροής της Τουρκίας στα Βαλκάνια είναι τα οθωμανικά κατάλοιπα, που είναι οι μουσουλμανικές κοινότητες».⁶⁰ Θεωρώντας λοιπόν ότι οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί των Βαλκανίων αποτελούν κατάλοιπα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, το ζήτημα της παραμονής τους και της ασφαλούς διαβίωσής τους αποτελεί εχέγγυο για τη διατήρηση της περιφερειακής ισχύος και στρατηγικής βαρύτητας της Τουρκίας.

Υπό αυτό το πρίσμα, επιχειρεί να αποκτήσει ενισχυμένο ρόλο κυρίως στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς των Βαλκανίων αλλά και ευρύτερα, με εφιαλτήριο κυρίως τη Βοσνία, και ακολούθως το Κόσοβο, την Αλβανία, τη Νότια Σερβία (την αλβανόφωνη κοιλάδα του Πρέσεβο) αλλά και την «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας». Η Τουρκία αναδεικνύεται σε μια υπολογίσιμη περιφερειακή δύναμη, η δυναμική της οποίας βέβαια εξαρτάται από πολλούς παράγοντες.

➤ **Σερβία**

Στη Σερβία ο αμιγώς Σερβικός πληθυσμός φτάνει το 83,3%, ακολουθούν οι Ούγγροι με 3,5%, οι Ρουμάνοι με 2,1%, οι Βόσνιοι με 2% και οι λοιποί δεν ξεπερνούν το 10%. Τα πράγματα είναι ξεκάθαρα και στη θρησκεία αφού το 84,6% είναι Ορθόδοξοι -της Σερβικής Εκκλησίας- το 5% Καθολικοί, το 3,1% Μουσουλμάνοι ενώ οι λοιπές θρησκείες αγγίζουν το 7,5%.

➤ **Μαυροβούνιο**

Στο Μαυροβούνιο εκτός από 45% του κυρίως πληθυσμού το 28,7% είναι Σέρβοι, το 8,7% Βόσνιοι, το 4,9% Αλβανοί, Κροάτες 1% και το υπόλοιπο

⁵⁹ www.mignatiou.com 2017

⁶⁰ Νταβούτογλου 2010, σελ.200

λοιπών εθνικοτήτων. Η Ορθόδοξη θρησκεία κυριαρχεί με 72,1%, ακολουθούν οι Μουσουλμάνοι με 19,1%, οι Καθολικοί με 3,4% και 5% λοιποί και αγνώστου θρησκείας.

➤ **Κροατία**

Στην Κροατία το 90,4% είναι Κροάτες, 4,4% Σέρβοι ενώ ένα ποσοστό 4,4% αποτελείται από Βόσνιους, Ούγγρους, Σλοβένους Τσέχους και Ρομά. Το 86,3% είναι Ρωμαιοκαθολικοί, το 4,4% Ορθόδοξοι, 1,5% Μουσουλμάνοι ενώ το υπόλοιπο 8% περιλαμβάνει τις λοιπές θρησκείες.

➤ **Σλοβενία**

Στη Σλοβενία, η οποία θεωρεί τον εαυτό της περισσότερο κεντροευρωπαϊκή χώρα παρά βαλκανική, το 83,1% είναι Σλοβένοι, 2% Σέρβοι, 1,8% Κροάτες, 1,1% Βόσνιοι ενώ οι λοιποί-άγνωστοι 12%. Το 57,8% είναι Καθολικοί, το 2,4% Μουσουλμάνοι, το 2,3% Ορθόδοξοι ενώ οι λοιποί-άγνωστοι και άθεοι το 37,5%.

➤ **Ελλάδα**

Τέλος, στη χώρα μας το 93% αποτελείται από Έλληνες και το υπόλοιπο 7% είναι λοιπόν υπηκοοτήτων κυρίως Αλβανών περίπου 4%, Πακιστανών, κ.α.⁶¹ Κυρίαρχη θρησκεία η Ελληνορθόδοξη με ποσοστό 98%, η Μουσουλμανική με 1,3% και η οποία είναι συγκεντρωμένη κυρίως στην περιοχή της Δυτ. Θράκης αποτελώντας σχεδόν το 1/3 του εκεί πληθυσμού, με ιδιαίτερως ανησυχητική σταθερά αυξητική τάση. Η μειονότητα αυτή έχει ομοιογένεια θρησκευτική και όχι εθνολογική.⁶²

Πρόβλημα ασφάλειας της χώρας μας αποτελεί η στρατηγική της Τουρκίας που αποβλέπει στην μόνιμη χειραγώγηση των μουσουλμάνων της Θράκης και στην μετατροπή τους σε μοχλό αποσταθεροποίησης και αναταραχής στην περιοχή. Επιδιώκει την καλλιέργεια, στην συνείδηση του μουσουλμανικού

⁶¹ Αλβανική υπηκοότητα το 52,7% , 8,3% Βουλγαρική, 5,1% Ρουμάνικη και ακολουθεί με 3,7% η Πακιστανική και 3,0% η Γεωργιανή. (κατά την απογραφή του 2011 δεν εξετάστηκε η εθνικότητα). (ΕΛΣΤΑΤ 2014, 8).

⁶² Στην απογραφή του 2001 υπήρχαν 114.000 Μουσουλμάνοι στη Δυτ. Θράκη ενώ στην απογραφή του 2011 δεν περιελήφθη το θρήσκευμα. Οι Τουρκογενείς, αποτελούν το 47,37%, οι Πομάκοι το 31,58% και οι Αθίγγανοι το 21,05% των Μουσουλμάνων της Δυτ. Θράκης.

πληθυσμού της Θράκης, της πεπιοθήσεως ότι, η επιβίωσή του και η ευημερία του εξαρτώνται, αποκλειστικά και μόνο, από το άσβεστο ενδιαφέρον της αποκαλούμενης «Μητέρας Πατρίδας» της Τουρκίας. Στην πραγματικότητα, για την Τουρκία, η διατήρηση της μειονότητας σε κατάσταση κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής στασιμότητας και η διαμόρφωση σταθερών και μονίμων συνθηκών αντιπαλότητας, ή έστω, δυσπιστίας, έναντι του Χριστιανικού πληθυσμού της περιοχής, αποτελούν τις «εκ των ουκ άνευ» προϋποθέσεις, στις οποίες στηρίζεται η δυνατότητα ελέγχου και χειραγωγήσεως των ομοθρήσκων της στην Θράκη.

Η Αραβική Άνοιξη, ο εμφύλιος στη Συρία, η επέκταση του Ισλαμικού Κράτους (ISIS), αλλά και ο γενικότερος αναβρασμός στην ευρύτερη περιοχή της Μ. Ανατολής αποτέλεσαν την κύρια αιτία μετακίνησης μεγάλου αριθμού μεταναστών και προσφύγων -οι οποίοι στην συντριπτική τους πλειοψηφία είναι Μουσουλμάνοι- κυρίως προς την χώρα μας λόγω εγγύτητας και λιγότερο προς τις χώρες των Βαλκανίων, με επιθυμητό τελικό προορισμό την Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη. Λόγω του κλεισίματος των συνόρων από τις ευρωπαϊκές χώρες στην Ελλάδα σήμερα, διαβιεί ένας μεγάλος αριθμός Μουσουλμάνων από χώρες της Αφρικής, της Μ. Ανατολής και της Νότιας Ασίας, οι οποίοι είναι συγκεντρωμένοι κυρίως στην Αττική αλλά και στους χώρους υποδοχής. Ο αριθμός τους δεν μπορεί να προσδιοριστεί (μη επίσημες εκτιμήσεις ανεβάζουν τον αριθμό τους στις 400-500 χιλιάδες) και αποτελεί άλλο ένα σοβαρό πρόβλημα ασφάλειας για τη χώρα μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο - ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ

Με τους όρους «ισλαμιστική ριζοσπαστικοποίηση», «ισλαμικός φονταμενταλισμός» και πρόσφατα «πολιτικό Ισλάμ» περιγράφεται η ιδεολογία και δράση ομάδων και κινημάτων που με διαφορετικές μεθόδους αλλά και επιδιώξεις επιθυμούν την αναγέννηση του αρχέγονου Ισλάμ και εναντιώνονται σε οποιαδήποτε μεταρρύθμιση εφαρμόζεται σε μουσουλμανικές χώρες υπό την επίδραση δυτικών επιρροών.⁶³

ΟΥΑΧΑΜΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΑΝΑΒΙΩΣΗ

Η πρώτη και πιο διάσημη εκδήλωση κινήματος «αναβίωσης του Ισλάμ» πραγματοποιήθηκε στην Κεντρική Αραβία από τον Muhammad b. Abd al-Wahhab (1703-1792). Το κίνημα του Abd al-Wahhab είναι γνωστό στη δυτική βιβλιογραφία με τον όρο ουαχαμπισμός (Wahhabism). Ο Abd al-Wahhab εναντιώθηκε σε κάθε μορφής υλισμό και ειδωλολατρία, όπως εκφράστηκε από τους ηγέτες των μουσουλμανικών κρατών που καταδείκνυε την ηθική παρακμή και την απομάκρυνση από το Ισλάμ. Μέσα από τις πολιτικές συμμαχίες του ουαχαμπισμού σε ηγέτες με επεκτατικά σχέδια στη γύρω περιοχή το κίνημα απέκτησε μεγάλη εμβέλεια και έφτασε να αποτελεί το επίσημο δόγμα της Σαουδικής Αραβίας, της χώρας όπου βρίσκονται οι δύο ιερές πόλεις των μουσουλμάνων. Στις αρχές του 20ου αιώνα και σε συνδυασμό με την πετρελαϊκή έκρηξη η Σαουδική Αραβία ακμάζει με αποτέλεσμα να χρηματοδοτεί θεολογικές σχολές ανά τον κόσμο με στόχο τη διάδοση του ουαχαμπισμού. Η πραγματικότητα, ωστόσο, έμοιαζε αρκετά διαφορετική από τα διδάγματα του κινήματος, από τη στιγμή που η Σαουδική Αραβία συγκέντρωνε τεράστιο πλούτο μέσα από την ακμάζουσα οικονομία της, κατάσταση που έθετε υπό αμφισβήτηση τη συνύπαρξη με τις παραδοσιακές αξίες του Ισλάμ.

ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ

Η ευρωπαϊκή αποικιοκρατία έφερε σε επαφή δύο αντίθετους κόσμους. Κατά τον 18ο και 19ο αιώνα οι αντιλήψεις των Ευρωπαίων επηρεάστηκαν σημαντικά από τις αξίες του φιλελευθερισμού, τις τεχνολογικές

⁶³ Βαρβιτσιώτης, Ιωάννης 2008, σελ. 43.

ανακαλύψεις και την αμφισβήτηση των θρησκειών. Οι διαφορές τους με τον κόσμο της Αραβίας υπήρξαν συντριπτικές σε βαθμό που οδήγησαν στην εμφάνιση δύο αντίθετων τάσεων: των συντηρητικών και των νεωτεριστών.

Από τους κύριους νεωτεριστές θεωρείται ο Αιγύπτιος διανοητής Jamal al-Din al-Afghani (1839-1897), ο οποίος επηρεασμένος τόσο θετικά όσο και αρνητικά από την ευρωπαϊκή εμπειρία στην Αίγυπτο αφιέρωσε τη ζωή του στο να εμπνεύσει τον μουσουλμανικό κόσμο για την ανάγκη αναθεώρησης της κοινωνίας. Από τη μία άσκησε κριτική στην αποικιοκρατική πολιτική των ευρωπαϊκών χωρών και από την άλλη υποστήριξε τον εξορθολογισμό της κοινωνίας με στόχο την αυτοδυναμία και τον ανταγωνισμό των μουσουλμανικών χωρών σε όλους τους τομείς της ζωής: εκπαίδευση, κοινωνικό κράτος, πολιτική, θεσμοί κ.α. Οι πνευματικοί απόγονοι του Ἰ Al-Afghani στηρίχτηκαν στις διδασκαλίες του, ωστόσο προέταξαν με περισσότερη θέρμη την ανάγκη ύπαρξης ενός χαλιφάτου, το οποίο θα είναι μεν αναμορφωμένο, αλλά θα βασίζεται στον πολιτισμό του Ισλάμ και θα εφαρμόζει απόλυτα τον ισλαμικό νόμο, μακριά από οποιαδήποτε προσπάθεια μίμησης της Δύσης.

Η ιδέα για τη δημιουργία ενός ενιαίου χαλιφάτου κατά τα πρότυπα του παρελθόντος άρχισε να επιδρά σημαντικά στα μετέπειτα κινήματα. Το κίνημα «Μουσουλμανική Αδελφότητα» που ιδρύθηκε το 1928 από τον Αιγύπτιο Hasan al-Banna προέκυψε μέσα από τις διδασκαλίες των προγενέστερων μεταρρυθμιστών της Αιγύπτου, al-Afghani, Muhammad Abdu και Rashid Rida και θεωρείται το πρώτο κοινωνικοπολιτικό, μαχητικό κίνημα που εμφανίζεται στον ισλαμικό χώρο, το οποίο προέταξε το Ισλάμ ως πολιτική ιδεολογία⁶⁴, το οποίο συμμετέχει ενεργά στις πολιτικές εξελίξεις της Αιγύπτου μέχρι και σήμερα.

Στόχος του κινήματος υπήρξε η αντίσταση στην εκδυτικοποίηση των μουσουλμανικών κοινωνιών και στο χριστιανικό ιεραποστολικό έργο. Ο al-Banna θεώρησε το Ισλάμ ένα ολοκληρωμένο, αυτόνομο και πλήρες κοινωνικό και πολιτικό σύστημα το οποίο πρέπει να εφαρμοστεί σε κάθε μουσουλμανικό κράτος. Πρέσβευε πως η δημιουργία ενός ισλαμικού κράτους κατά τα πρότυπα του ισλαμικού χαλιφάτου, στο οποίο δεν θα διαχωρίζεται η θρησκεία από το κράτος και θα εφαρμόζεται ο ισλαμικός νόμος (Shari'ah), μπορεί να επιλύσει τα πολιτικά και

⁶⁴ Κωστογλούδης, 2012: σελ31

οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο μουσουλμανικός κόσμος. Για τα μέλη της «Αδελφότητας» στο επίκεντρο της ιδεολογίας τους βρίσκεται ο «μεγάλος ιερός αγώνας» (al-jihad al-akbar), η προσωπική μάχη του κάθε μουσουλμάνου για την ισορροπία της μουσουλμανικής κοινωνίας με στόχο την ένωση με το Θεό και τον πνευματικό αγώνα για τη συνεπή στάση απέναντι τις αρχές του δόγματος (Nashr, 1990). Η πολιτικοποίηση του κινήματος συνδέθηκε με την πολιτική αστάθεια της Αιγύπτου και την προσπάθεια διαφόρων ομάδων να πάρουν την εξουσία ύστερα από την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της ανεξαρτησίας της Αιγύπτου από τη Μ. Βρετανία. Η δράση της οργάνωσης απέκτησε βίαιο χαρακτήρα με τη δολοφονία του πρωθυπουργού Nokrachi Pacha, ο οποίος την είχε κηρύξει εκτός νόμου, αλλά μεταγενέστερα το κίνημα πρωτοστάτησε στις δημοκρατικές διαδικασίες υποκινώντας την Αιγυπτιακή Επανάσταση του 2011 ενάντια στο καθεστώς Μουμπάρακ και κερδίζοντας τις μισές έδρες του κοινοβουλίου το 2012. Η Μουσουλμανική Αδελφότητα επεκτάθηκε σε όλες τις χώρες της Μέσης Ανατολής, δημιούργησε πολιτικά κόμματα και διεκδίκησε την εξουσία σε αρκετές χώρες. Πολλές παραστρατιωτικές οργανώσεις αποτελούν παρακλάδια της Αδελφότητας, όπως η Χαμάς στην Παλαιστίνη.

Σήμερα, η Μουσουλμανική Αδελφότητα θεωρείται ως ένα από τα πιο καλά οργανωμένα διακρατικά κινήματα παγκοσμίως. Η διεθνής της εμβέλεια οφείλεται στο γεγονός ότι πολλά μέλη της ύστερα από το τέλος του Πολέμου των Έξι Ημερών το 1967 κατέφυγαν στην Ευρώπη και στις χώρες της Ασίας δημιουργώντας έτσι ένα μεγάλο δίκτυο σε ολόκληρο τον κόσμο.⁶⁵

ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (ΙΚ)

Αντίστοιχης απήχησης υπήρξε η «Ισλαμική Κοινότητα» (ΙΚ) (Jama'at-i Islami, JI) που ίδρυσε το 1941 στο σημερινό Πακιστάν ο δημοσιογράφος, πολιτικός φιλόσοφος και θεολόγος Syed Abul A 'la Mawdudi ή απλούστερα Mawlana Mawdudi (1903-1979). Η κοινότητα πρέσβευε τις αξίες και τις ιδέες της «Μουσουλμανικής Αδελφότητας» της Αιγύπτου και υποστήριζε και αυτή την ίδρυση ισλαμικού κράτους. Το κίνημα έγινε ιδιαίτερος δημοφιλής στα αστικά κέντρα, κερδίζοντας τη συμπάθεια του λαού, εξοργίζοντας όμως πολλές φορές τις

⁶⁵ Βαρβιτσιώτης, Ιωάννης 2008

κυβερνήσεις, οι οποίες επιθυμούσαν να μετριάσουν τη δυναμική της νέας οργάνωσης. Πιο πρόσφατα, μέλη της ΙΚ υποστήριξαν τον Σαντάμ Χουσεΐν κατά τη διάρκεια του πολέμου του Κόλπου. Έχουν δραστηριοποιηθεί επιπλέον στις εκλογές και έχουν χρηματοδοτήσει τη θέσπιση νόμων στη γερουσία με τις προσπάθειες αυτές να συναντούν σχετική επιτυχία. Η ΙΚ παραμένει ενεργή στις προσπάθειές της να μεταρρυθμίσει την κοινωνία σύμφωνα με τον ισλαμικό νόμο και συμμετείχε σε αντιδημοκρατικές διαδηλώσεις πριν από την πτώση της κυβέρνησης Bhutto το 1996.⁶⁶

ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Σε γενικές γραμμές, τα σύγχρονα κινήματα ισλαμιστικής ριζοσπαστικοποίησης κινούνται σε δύο διαφορετικά, σχεδόν αντίθετα μεταξύ τους πλαίσια. Στην πρώτη ομάδα εντάσσονται τα κινήματα και οι οργανώσεις που ακολουθούν τα εθνικιστικά ρεύματα του τόπου προέλευσης τους και συνήθως συνδέουν τη δράση τους με αιτήματα εθνικής απελευθέρωσης. Τέτοια κινήματα είναι η «Χεζμπολάχ» του Λιβάνου, Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν, το εξτρεμιστικό ισλαμικό κόμμα «Hizb al-Nahda» στην Τυνησία, το «Ισλαμικό Μέτωπο Σωτηρίας» στην Αλγερία, το «Ισλαμικό Κίνημα Αντίστασης» ή αλλιώς «Χαμάς» καθώς και η οργάνωση του «Παλαιστινιακού Ισλαμικού Ιερού Πολέμου» στα παλαιστινιακά εδάφη.

Η δεύτερη ομάδα, αντίθετα, προωθεί την ισλαμική έναντι της εθνικής ταυτότητας και ακολουθεί μια αδιάλλακτα αντιαμερικανική-αντιδυτική στάση Διακρίνονται τόσο για τη βιαιότητα όσο και για το διευρυμένο γεωγραφικό πεδίο δράσης τους. Τέτοιες οργανώσεις είναι η Αλ – Κάιντα και Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και του Λεβάντε (ISIS). Πρόκειται για οργανώσεις που αποτελούνται από πολεμιστές – τρομοκράτες, οι οποίοι δεν αναγνωρίζουν εθνικά σύνορα στη δράση τους, είναι αφοσιωμένοι στον ιερό πόλεμο – τζιχάντ και αγωνίζονται να επιβάλουν την σαρία ως τον απόλυτο κανόνα λειτουργίας της ισλαμικής κοινωνίας.⁶⁷

⁶⁶ Βαρβιτσιώτης, Ιωάννης 2008

⁶⁷ Χαράλαμπος Φούντας « Το ζήτημα της ισλαμιστικής ριζοσπαστικοποίησης στα Βαλκάνια. Πόσο πραγματικά είναι απειλή για την ελληνική και την ευρωπαϊκή ασφαλεία και πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί;» ΠΑΜΑΚ 2018 , σελ 23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο - ΤΟ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Μετά το τέλος των δύο μεγάλων πολέμων η παρουσία του Ισλάμ θα εμπεδωθεί ως το κυρίαρχο ιδεολογικό αντίβαρο στην αμερικανική Δύση⁶⁸. Η επικράτηση του Κεμάλ θα μεταφραστεί σε παύση του τουρκικού επεκτατισμού με κοιτίδες μουσουλμάνων να παραμένουν στα Βαλκάνια, που για αιώνες υπήρξαν ο τόπος κατοικίας τους. Η ριζοσπαστικοποίηση του Ισλάμ θα έρθει πολύ αργότερα μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και τη διαφαινόμενη επιρροή της Δύσης στην περιοχή. Η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού που για περισσότερο από τέσσερις δεκαετίες εξασφάλιζε μια σχετική ομαλότητα στην περιοχή θα οδηγήσει πολλές χώρες σε πολιτική και οικονομική αστάθεια, με αποτέλεσμα την έξαρση του εθνικισμού ιδίως στις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Η απομόνωση των μουσουλμανικών λαών, η δυναμική των Ορθοδόξων Εκκλησιών στις χώρες των Βαλκανίων και η επιρροή της Δύσης, θα οδηγήσουν πολλούς από τους ντόπιους μουσουλμάνους στη ριζοσπαστικοποίηση. Από την άλλη η γεωγραφική θέση της περιοχής θα τη μετατρέψει σε προπύργιο τζιχαντιστών και σε μια περιοχή «transit» από την οποία διέρχονται τρομοκράτες.

Η κατανόηση του ζητήματος της ανόδου του ισλαμικού φονταμενταλισμού στα Βαλκάνια έχει τις ρίζες του στον τρόπο που οι ίδιοι οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί βιώνουν τη θρησκευτική τους ταυτότητα. Όπως ήδη έχει επισημανθεί για πολλούς πληθυσμούς των Βαλκανίων, η θρησκευτική ταυτότητα συμπίπτει με την εθνική, όπως στην περίπτωση των Βόσνιων αλλά και των Αλβανών. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι οι λαοί αυτοί προσεταιρίζονται και συμμαχούν αναγκαστικά με τις μεγάλες σφαίρες επιρροής της Μέσης Ανατολής αρνούμενοι τη Δύση. Αυτό θα ήταν μάλλον αδύνατον να συμβεί από τη στιγμή που οι λαοί αυτοί επιδιώκουν την ενσωμάτωση στους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Ωστόσο, καθώς βιώνουν την απομόνωση σε μια γειτονιά χριστιανική είναι πιθανότερο να στραφούν στη θρησκευτική ιδεολογία, η οποία αυτομάτως τους καθιστά ξεχωριστούς και τους δίνει υπόσταση. Την ανάγκη αυτή φαίνεται να εκμεταλλεύεται η τουρκική διπλωματία, η οποία ενισχύει οικονομικά και στρατιωτικά χώρες όπως η Αλβανία και η «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας»,

⁶⁸ Ταμουρίδης, 2004-05

ενώ ασκεί θρησκευτική και εθνική επιρροή σε τουρκόφωνους πληθυσμούς άλλων χωρών, όπως στους Πομάκους που κατοικούν στην Ελλάδα στην περιοχή της Ροδόπης⁶⁹.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΟΔΟΥ ΤΟΥ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Ήδη από την αρχή της ενότητας επισημάνθηκε η μακράιωνη παρουσία του Ισλάμ στη Βαλκανική χερσόνησο και η ειρηνική συνύπαρξη ποικίλων εθνοτήτων και θρησκειών στην περιοχή. Η κομβική στιγμή, όμως, στην ιστορία των Βαλκανίων η οποία σηματοδοτεί την άνοδο του εθνικισμού και εκδηλώνεται με την εμφάνιση του ριζοσπαστικού Ισλάμ και της τρομοκρατίας προκύπτει ύστερα από τη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας τη δεκαετία του 1990⁷⁰.

Η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (SFRJ) αποτέλεσε μια ομοσπονδία κρατών που ιδρύθηκε το 1943 από Γιουγκοσλάβους Παρτιζάνους μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και αποτέλεσε ρυθμιστή της ψυχροπολεμικής περιόδου στη βαλκανική χερσόνησο. Για περισσότερο από πενήντα χρόνια η Γιουγκοσλαβία αποτέλεσε ένα κράτος με διεθνές κύρος, με τον εθνάρχη Τίτο να αποτελεί μια εμβληματική προσωπικότητα. Η εξωτερική του πολιτική χαρακτηρίστηκε από ουδετερότητα, καθώς κατόρθωσε να διατηρήσει την εϋνοια τόσο των Αμερικανών όσο και των Σοβιετικών, παρά την όποια στάση κι αν υιοθετούσε στη διάρκεια της ηγεσίας του. Αν και ο ίδιος Κροάτης στην καταγωγή ακολούθησε ένα νέο μοντέλο κράτους για μια ενιαία Γιουγκοσλαβία, η οποία εφάρμοσε ένα συνδυασμό καπιταλισμού-σοσιαλισμού στη βάση της ειρηνικής και ανεξάρτητης οικονομικά συνύπαρξης ποικίλων εθνοτήτων.⁷¹

Οι διαφορές μεταξύ των εθνοτήτων ήταν υπαρκτές, ωστόσο κάτω από την ηγεσία του Τίτο δεν εκδηλώνονταν. Για παράδειγμα οι Σέρβοι είχαν έντονες διαμάχες με τους Κροάτες, κάτι που ξεκινάει ιστορικά από τη δεκαετία του '40, λόγω της συνεργασίας των δεύτερων με τις γερμανικές δυνάμεις κατοχής. Μεταξύ των δύο λαών υπήρχε, συνεπώς, έντονο μίσος καθώς και διαφορετική νοοτροπία στον τρόπο συγκρότησης της κρατικής δομής. Οι Κροάτες απέβλεπαν

⁶⁹ Κουσίδης, 2018

⁷⁰ Σιόντης, 2006

⁷¹ Πλούσος, 2013

στη δημιουργία μιας ομοσπονδίας, ενός κράτους νέου τύπου, ιδέα που τελικά εφαρμόστηκε από τον Τίτο, ενώ οι Σέρβοι στην ίδρυση ενός συγκεντρωτικού κράτους. Κάτω, όμως, από την ηγεσία του Τίτο μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι χώρες αυτές συνενώθηκαν και αποτέλεσαν ανεξάρτητες δημοκρατίες, ακριβώς επειδή, όπως πίστευε και ο Τίτο, καμία συνένωση κρατών δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει επιτυχημένα σε ένα συγκεντρωτικό μοντέλο.⁷² Η ένωση αυτή, όμως, δεν μπορούσε να απαλύνει τις προϋπάρχουσες διαφορές που αφορούσαν είτε την πολιτική και ιστορική στάση των χωρών, όπως οι Κροάτες και οι Βόσνιοι που συνεργάστηκαν με τους Γερμανούς, σε αντίθεση με τους Σέρβους, αλλά και διαφορές θρησκευτικής κυρίως φύσης. Οι τελευταίες αυτές διαφορές έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διάσπαση της χώρας. Οι πολιτικοί της περιόδου αξιοποίησαν τις διαφορές των λαών για να οικοδομήσουν πάνω τους την εθνικιστική και θρησκευτική ρητορεία τους, διχάζοντας τους λαούς και οδηγώντας τους στην αναπόφευκτη σύγκρουση και διάσπαση.

Η γιουγκοσλαβική ομοσπονδία αποτελούνταν από τις έξι σοσιαλιστικές δημοκρατίες (τη Σ.Δ. Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, τη Σ.Δ. Κροατίας, τη Σ.Δ. Μακεδονίας⁶, τη Σ.Δ. Μαυροβουνίου, τη Σ.Δ. Σλοβενίας, και τη Σ.Δ. Σερβίας) που δημιουργήθηκαν το 1944 καθώς και από δύο αυτόνομες περιοχές, το Κόσσοβο και τη Βοϊβοδίνη, επιμέρους επαρχίες της Σερβίας. Ομοσπονδιακή πρωτεύουσα ήταν το Βελιγράδι. Οι Σέρβοι αποτελούσαν το 42% του συνολικού πληθυσμού της χώρας, η οποία συγκέντρωνε ένα μωσαϊκό εθνικοτήτων, όπως Αλβανούς, Βόσνιους, Σλαβομακεδόνες, Κροάτες, Σλοβένους και Μαυροβούνιους. Εκτός από τη συνύπαρξη διαφορετικών εθνικοτήτων σημαντική είναι και η θρησκευτική ποικιλότητα που χαρακτήριζε τους λαούς της χώρας. Οι Σλοβένοι και οι Κροάτες είναι καθολικοί, οι Σέρβοι και οι Μαυροβούνιοι ορθόδοξοι χριστιανοί και οι Βόσνιοι σε μεγάλο ποσοστό μουσουλμάνοι.

Η κατάρρευση της άρχισε να διαφαίνεται ήδη από τη δεκαετία του '80 κυρίως από εσωτερικές αιτίες, όπως η οικονομική κρίση της δεκαετίας του 1980, η έλλειψη δημοκρατικής νομιμοποίησης, η άνοδος των εθνικισμών και η αδυναμία των πολιτικών ελίτ να βρουν κοινώς αποδεκτές λύσεις. Στο εσωτερικό της χώρας παρατηρούνταν έντονες ανισότητες και φυγόκεντρες τάσεις λόγω του οικονομικού

⁷² Βερέμης, 2008

μοντέλου που είχε υιοθετηθεί. Ο Τίτο είχε εφαρμόσει την αρχή της αυτοδιαχείρισης μεταξύ των χωρών, κάτι που ωστόσο οδήγησε στη δημιουργία μιας οικονομίας δύο ταχυτήτων, με τον βορρά να αναπτύσσεται οικονομικά, ενώ τον νότο να συρρικνώνεται.

Με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού το πολυπολιτισμικό μάρφωμα της σοσιαλιστικής ομοσπονδίας διαλύθηκε απελευθερώνοντας εκρηκτικές δυνάμεις ιδιαίτερα στις χώρες του νότου. Πρώτες οι Σλοβενία και η Κροατία ανακήρυξαν την ανεξαρτησία τους στις 25 Ιουνίου 1991, ενώ ένοπλες συγκρούσεις διάρκειας μόλις δέκα ημερών συντελέστηκαν στη Σλοβενία. Έκτοτε, η χώρα πήρε τον δρόμο της ανάπτυξης σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες που συνέχισαν να συγκρούονται μέχρι πολύ πρόσφατα.

Στην Κροατία αντίθετα ο πόλεμος ήταν αναπόφευκτος, ιδίως στις περιοχές που πλειοψηφούσαν οι Σέρβοι. Γρήγορα το μέτωπο της μάχης μεταφέρθηκε στη μουσουλμανική Βοσνία, η οποία στο πλαίσιο των επικείμενων αλλαγών είχε ενεργοποιήσει τη ρητορική του εθνικισμού μέσω του μουσουλμάνου ηγέτη Αλίγια Ιζεντμπέγκοβιτς. Ο Πόλεμος της Βοσνίας υπήρξε συνέχεια του Πολέμου των Δέκα Ημερών στη Σλοβενία και της έναρξης του Πολέμου της Κροατικής Ανεξαρτησίας ή Πολέμου της Κροατίας, ο οποίος άρχισε έναν χρόνο νωρίτερα, το 1991. Στη Βοσνία η άνοδος του ισλαμισμού τοποθετείται σε ένα πλαίσιο διεκδικήσεων και εθνικισμού.

Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη αποτελούσε πεδίο διεκδίκησης των μουσουλμάνων Βόσνιων, των Κροατών και των Σέρβων με εμφανείς τις εθνικές, πολιτικές και θρησκευτικές διαφορές στη ρητορική των ηγετών. Το 1991 επιβλήθηκε εμπάργκο στα όπλα από το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. με στόχο την αποφυγή της σύγκρουσης.⁷³ Οι Σέρβοι είχαν το μεγάλο πλεονέκτημα ότι ήλεγχαν το μεγαλύτερο μέρος του πρώην Γιουγκοσλαβικού Στρατού και στον πόλεμο που επρόκειτο να συμβεί είχαν τη μερίδα του λέοντος, τον πιο αξιόμαχο και οργανωμένο στρατό από τους άλλους δύο αντιπάλους. Οι Κροάτες βασιζόνταν στο σύγχρονο δυτικό και ανατολικογερμανικό υλικό, αν και είχαν σε ικανές ποσότητες και υλικό του πρώην Γιουγκοσλαβικού Στρατού, μετά τις επιθέσεις τους σε στρατόπεδα του Γιουγκοσλαβικού Στρατού στον πρώτο χρόνο του πολέμου

⁷³ Trifkovic, 2006

στην Κροατία. Οι μουσουλμάνοι Βόσνιοι βρίσκονταν στη δυσμενέστερη θέση. Αυτό τους οδήγησε στο να ζητήσουν βοήθεια από τις χώρες της Σαουδικής Αραβίας. Έτσι το 1992, εκατοντάδες Μουτζαχεντίν κατέφθασαν στη Βοσνία από διάφορες αραβικές χώρες με διαπιστευτήρια ανθρωπιστικών οργανώσεων ενώ «4000 βετεράνοι του Αφγανιστάν και μαχητές του Αλγερινού Ισλαμικού στρατού δημιουργούν την ειδική μονάδα 'Al Mujahed' υπό την αρχηγία του ίδιου του Ιζετμπέκοβιτς».⁷⁴

Το 1987 ιδρύεται από τον Elfatih Hassanein μια «φιλανθρωπική» οργάνωση με το όνομα «Third World Relief Agency». Οι χορηγοί της, όπως το Ιράν, το Σουδάν και η Σαουδική Αραβία χρηματοδοτούσαν τη δράση της οργάνωσης, από την οποία ζήτησε βοήθεια ο Βόσνιος ηγέτης Ιζετμπέκοβιτς, με τον οποίο φαίνεται να διατηρούσε φιλία ο Hassanein. Η γενικότερη δράση της οργάνωσης έχει συνδεθεί με ριζοσπαστικά ισλαμικά κινήματα της Μέσης Ανατολής όπως το Εθνικό Ισλαμικό Μέτωπο του Σουδάν και πολλά άλλα που έχουν χρηματοδοτήσει τα Βαλκάνια, χρησιμοποιώντας τα ως καταφύγιο προσφύγων.⁷⁵ Η συγκεκριμένη οργάνωση φαίνεται να είχε καταλυτικό ρόλο κατά την περίοδο του εμπόργκο στη Βοσνία, καθώς λειτούργησε ως μεσολαβήτρια για την αγορά παράνομου οπλισμού από χώρες της Μέσης Ανατολής. Σύμφωνα με αρχεία που ανασυγκροτήθηκαν από διάφορες μυστικές υπηρεσίες, τραπεζικούς οργανισμούς και την αστυνομία, ο Hassanein μεσολάβησε ώστε να βρεθούν τα απαραίτητα όπλα, ώστε να εξοπλιστεί ο στρατός των Βοσνίων Μουσουλμάνων του Αλίγια Ιζετμπέκοβιτς, ηγέτη των Βόσνιων Μουσουλμάνων. Με τη λήξη του πολέμου ζητήθηκε από τη διεθνή κοινότητα η απέλαση των Μουτζαχεντίν, όμως πολλοί από αυτούς στο μεταξύ είχαν αποκτήσει οικογένειες και παρέμειναν στη χώρα.

Η Γιουγκοσλαβία διαλύθηκε έπειτα από μακροχρόνιους αιματηρούς πολέμους τη δεκαετία του 1990 και στη θέση της δημιουργήθηκαν επτά ανεξάρτητα εθνικά κράτη (Σερβία, Κροατία, Σλοβενία, Βοσνία & Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας» και Κόσσοβο), ορισμένα από αυτά προτεκτοράτα, κι άλλα μη βιώσιμα, που παλεύουν να σταθούν στο σύγχρονο κόσμο.

⁷⁴ Τάχερ, 2008, σελ.16

⁷⁵ Shay, 2011

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο – ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΛΑΜ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Σε όλες τις χώρες των Βαλκανίων παρατηρείται σύμφωνα με τις μυστικές υπηρεσίες, την αστυνομία και τις αρχές που βρίσκονται σε διακρατική συνεννόηση για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας εστίες ριζοσπαστικοποίησης του Ισλάμ. Άλλες περιοχές λειτουργούν ως ενδιάμεσοι σταθμοί για τη μεταφορά τρομοκρατών, ενώ άλλες αποτελούν οι ίδιες μέσα από τον προσηλυτισμό και την κατήχηση πυρήνες τρομοκρατίας. Στη δεύτερη περίπτωση, η πραγματικότητα αυτή συνδέεται με ένα πλήθος εσωτερικών προβλημάτων που βιώνει η κάθε τοπική κοινωνία, όπως η φτώχεια και η ανεργία, καθώς και η απομόνωση των πολιτών ως εθνική και θρησκευτική ομάδα. Σήμερα, η άνοδος του τζιχαντισμού είναι πραγματικότητα, την ίδια στιγμή που μαίνονται οι πόλεμοι σε Συρία και σε άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, στην οποία ο ισλαμικός εξτρεμισμός φαίνεται να βρίσκει εκεί ένα από τα σημαντικότερα προπύργιά του. Στη συγκεκριμένη χώρα ο ουαχαμπισμός έχει εισέλθει από τη δεκαετία του '90 με κύριους ιδεολογικούς ταγούς του τους ιεροκήρυκες οι οποίοι διαδίδουν το ακραίο Ισλάμ σε κρυφά, από τις αρχές, μέρη προσευχής στρατολογώντας νέους στους σύγχρονους πολέμους, όπως αυτός που μαίνεται στη Συρία. Γνωστή είναι η καταδίκη ενός σαλαφιστή ιεροκήρυκα του Χουσεΐν Μπόσονιτς σε δεκαεπτά χρόνια για «δημόσια υποκίνηση τρομοκρατικών δραστηριοτήτων» και «στρατολόγηση» τζιχαντιστών, αφού τόσο από το τζαμί όσο και από το Διαδίκτυο δίδασκε το Κοράνι στην πιο ακραία του εκδοχή, καλώντας τους πιστούς ισλαμιστές να ενταχθούν και να πολεμήσουν μέσα από το «'Ισλαμικό Κράτος στη Συρία και το Ιράκ'». ⁷⁶ Ο Μπόσονιτς αντικατέστησε τον προκάτοχό του Νουσερέτ Ιμάμοβιτς, ο οποίος από το 2013 βρίσκεται στη Συρία πολεμώντας στο πλευρό των τζιχαντιστών. Σύμφωνα με το Στέιτ Ντιπαρτμεντ ο Ιμάμοβιτς βρίσκεται στη μαύρη λίστα των τρομοκρατών και είναι τρίτος στην ιεραρχία του Μετώπου αλ-Νόσρα, που αποτελεί συριακό κλάδο της Αλ-Κάιντα. Πολλοί από τους εμπλεκόμενους στο τρομοκρατικό χτύπημα της 11/9 ήταν βετεράνοι του πολέμου

⁷⁶ Τζίμας, 2015

της Βοσνίας.⁷⁷ Η Βοσνία έγινε ένα από τα σημαντικότερα ευρωπαϊκά προπύργια της Αλ Κάιντα υποδεικνύοντας ίσως σε μια διαρκή αναζήτηση της δικής της ταυτότητας τον τόπο όπου θα μπορούσε να εδραιωθεί το πρώτο ισλαμικό κράτος της Ευρώπης.

Μάλιστα, στο παρελθόν ο αρχηγός της Αλ-Κάιντα Οσάμα Μπιν Λάντεν είχε κατηγορηθεί από τον Σέρβο υπουργό Εσωτερικών Dusan Mihailovic ως υποκινητής της δημιουργίας στρατοπέδων εκπαίδευσης ισλαμιστών στη Βοσνία.⁷⁸ Σύμφωνα με άλλες πηγές, ο Οσάμα Μπιν Λάντεν ίδρυσε στρατόπεδα και στη βόρεια Αλβανία, στα οποία εκπαιδεύτηκε ο στρατός του UCK.

Εκτός από τον ουαχαμπισμό, ο οποίος μετρά ελάχιστους ακολούθους στα Βαλκάνια, σημαντική είναι η παρουσία του σουνίτικου Ισλάμ και της Μουσουλμανικής Αδελφότητας σε πολλές περιοχές των Βαλκανίων, σε άμεση σύνδεση με τις επιρροές της Τουρκίας και αραβικών χωρών όπως το Κατάρ. Το σουνίτικο Ισλάμ το οποίο υποστηρίζεται από την κυβέρνηση της Τουρκίας και την πλειοψηφία του τουρκικού λαού έβλεπε ανέκαθεν ως εχθρό του το αντίπαλο σιίτικο δόγμα, αλλά και τους Αλεβίτες, μερίδα πιστών του Ισλάμ οι οποίοι διατηρούν ειρηνικό πνεύμα και συντάσσονται με έναν εκκοσμικευμένο τρόπο ζωής. Οι Αλεβίτες αποτελούν το 1/5 του τουρκικού πληθυσμού, ωστόσο η στάση της σουνίτικης κυβέρνησης Ερντογάν η οποία ακολουθεί μια ιδεολογία σουνιτικού ισλαμιστικού λαϊκισμού, είναι μάλλον εχθρική από τη στιγμή που το κόμμα αρνήθηκε να αναγνωρίσει τους Αλεβίτες ως θρησκευτική μειονότητα της χώρας.⁷⁹

Το σουνίτικο Ισλάμ μετά την πτώση του κεμαλικού κράτους αντιτάχθηκε στην εκκοσμίκευση της κοινωνίας και αναδείχθηκε ως η κυρίαρχη θρησκευτική ιδεολογία. Παράλληλα, στις κυβερνητικές επιδιώξεις εντάχθηκαν οι προσπάθειες να προσεταιριστούν οι όμοροι μουσουλμανικοί λαοί των γειτονικών κρατών με την εφαρμογή δύο βασικών στρατηγικών προσεταιρισμού. Σύμφωνα με την πρώτη οι κυβερνήσεις πρόταξαν τον παράγοντα του θρησκευτικού συνδέσμου με την Τουρκία, ενώ με τη δεύτερη φρόντισαν και συνεχίζουν μέχρι σήμερα να υποδαυλίζουν τον εθνικισμό υπογραμμίζοντας την τουρκική καταγωγή σε πολίτες άλλων χωρών, όπως στην περίπτωση των Πομάκων της Ροδόπης, οι οποίοι είναι

⁷⁷ Deliso, 2007

⁷⁸ Partos, 2001

⁷⁹ Nawa, 2017

Αλεβίτες στο θρήσκευμα. Η Τουρκία συχνά μέσω του προξένου της επιδιώκει την επιβολή του σουνιτισμού πολεμώντας με έμμεσο τρόπο το αντίπαλο δόγμα των Πομάκων. Τα τελευταία χρόνια η σταθερή παρουσία των ψευδομουφτήδων της περιοχής, συνοδεύει πολιτικών προσώπων της Τουρκίας στις λαϊκές εορτές των Πομάκων επιβεβαιώνει τις θρησκευτικές και εθνικιστικές επιδιώξεις της γείτονας χώρας.

Η μάχη της ιδεολογίας μεταξύ ακραίου και μετριοπαθούς Ισλάμ αποτυπώνεται και στην περίπτωση της «Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας», όπου το κίνημα των μπεκτασήδων δέχθηκε συστηματική επίθεση από τους υποστηρικτές του ουαχαμπισμού, οι οποίοι διατηρούσαν σχέσεις με μέλη του Εθνικού Απελευθερωτικού Στρατού. Μέχρι και σήμερα οι μπεκτασήδες δεν μπορούν να αναγνωριστούν ως επίσημη θρησκευτική μειονότητα.

Η σημαντικότερη, όμως, παράμετρος ανησυχίας για αποσταθεροποίηση στην περιοχή των Βαλκανίων αποτελεί η δράση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας καθώς και κινήματων χρηματοδοτούμενων από ξένες σφαίρες επιρροής της περιοχής του Περσικού Κόλπου. Το δίκτυο των μελών της Αδελφότητας αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα δίκτυα με σημαντική διεθνή επιρροή και υψηλή χρηματοδότηση από αραβικές χώρες, όπως το Κατάρ. Μετά την αραβική άνοιξη και την τελική εκδίωξη της Αδελφότητας, πολλά ηγετικά της μέλη κατέφυγαν στη φίλα προσκείμενη Τουρκία, με την κυβέρνηση της οποίας διατηρούν αγαστές σχέσεις. Η Μουσουλμανική Αδελφότητα έχει κατά καιρούς επιδιώξει την ενίσχυση των μουσουλμανικών πληθυσμών των Βαλκανίων. Χαρακτηριστικά, όσο ακόμα στην κυβέρνηση της Αιγύπτου βρίσκονταν ο ηγέτης Μόρσι, τον οποίο έχει σθεναρά υπερασπιστεί ο Τούρκος Πρόεδρος Ερντογάν, μέλη της Αδελφότητας επισκέφτηκαν την Πρίστινα, συναντήθηκαν με την τοπική ηγεσία και συμφώνησαν σε σύσφιξη των διμερών σχέσεων Καϊρου-Πρίστινας.⁸⁰

Η Αλβανία και το Κόσοβο αναλογικά με τον πληθυσμό τους είναι οι χώρες που στέλνουν τους περισσότερους τζιχαντιστές σε Συρία και Ιράκ. Μόνο από το Κόσοβο, πολεμούν στη Μ. Ανατολή πάνω από 800 τζιχαντιστές. Η ύπαρξη δικτύου στρατολόγων ιμάμηδων με έδρα το Τέτοβο, αλλά και άλλες πόλεις της «Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας» υποστηρίζεται από τις πρόσφατες

⁸⁰ Μιχαλέτος, 2015

έρευνες που οι τοπικές αρχές διεξήγαγαν με στόχο τη σύλληψη και εξάλειψη του φαινομένου⁸¹. Οι φανατικοί ιεροδιδάσκαλοι φτάνουν από την Αίγυπτο, τη Σαουδική Αραβία, την Υεμένη, το Πακιστάν, το Κατάρ κ.ά., και από εκεί διαχέονται σε Κόσοβο, Σερβία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Αλβανία και Βουλγαρία. Αυτοί προχωρούν στη στρατολόγηση νέων για τζιχάντ, φροντίζουν για τη μετάβασή τους στα πολεμικά μέτωπα και αναλαμβάνουν την προστασία των οικογενειών τους που δεν ακολουθούν⁸².

Την ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου διαδέχτηκε η ριζοσπαστικοποίησή του, φαινόμενο ασυνήθιστο για τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς των Βαλκανίων. Οι Αλβανοί που αποτελούν το σύνολο του πληθυσμού του Κοσόβου ουδέποτε προέταξαν τη θρησκευτική τους ταυτότητα, καθότι μεγάλη πλειοψηφία παρέμεινε αδιάφορη απέναντι στην καλλιέργεια θρησκευτικής συνείδησης και πρακτικής. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια αυτό που επιχειρείται είναι η μετάλλαξη της εθνικής ταυτότητας σε θρησκευτική.⁸³ Τα τελευταία δύο χρόνια η αστυνομία έχει ταυτοποιήσει 314 Κοσοβάρους μεταξύ των οποίων δύο βομβιστές αυτοκτονίας, 44 γυναίκες και 22 παιδιά, που έχουν στρατολογηθεί από κληρικούς και μυστικές οργανώσεις χρηματοδοτούμενες από τη Σαουδική Αραβία.⁸⁴ Μετά το τέλος του πολέμου του Κοσόβου οι αμερικανικές δυνάμεις ανέλαβαν τη διοίκηση της περιοχής προσπαθώντας να σταθεροποιήσουν την πολιτική κατάσταση, ενώ οι μουσουλμανικές χώρες συνέχισαν να χρηματοδοτούν το Κόσοβο. Σήμερα η περιοχή αριθμεί 800 τζαμιά εκ των οποίων τα 240 οικοδομήθηκαν μετά τον πόλεμο και κατηγορούνται ότι αποτελούν κοιτίδες ριζοσπαστικοποίησης των πολιτών με στόχο τη διάδοση του ουαχαμπισμού εξυπηρετώντας τα διαχρονικά σχέδια για εξάπλωση και επιβολή του πολιτικού Ισλάμ στον κόσμο. Μάλιστα η επικοινωνία ιεροκηρύκων του Κοσόβου με τις μουσουλμανικές χώρες θεωρείται διαρκής, καθώς δύο ιμάμηδες ο Fadil Musliu και ο Fadil Sogojena φαίνεται πως μετέβησαν στη Σαουδική Αραβία μετά τον πόλεμο για να μελετήσουν το Ισλάμ και επέστρεψαν στο Κόσοβο αναπτύσσοντας έντονο ιεραποστολικό ζήλο, δημιουργώντας μια νέα μορφή σκληροπυρηνικής λατρείας ασυνήθιστη προς τη μετριοπαθή έκφραση του Ισλάμ στην περιοχή.

⁸¹ Κουκουμάκας, 2015

⁸² Τζίμας, 2015β

⁸³ Vourgidi, 2013

⁸⁴ Μέρτζος, 2016

Σε πολιτικό επίπεδο, το ισλαμιστικό κόμμα LISBA κυριαρχείται από την ακραία σουνιτική ιδεολογία επιδιώκοντας την υπεράσπιση του ουαχαμπισμού. Χρηματοδοτούμενα από τις αραβικές χώρες μέλη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας έχουν διεισδύσει στα υψηλότερα επίπεδα της επίσημης ισλαμικής οργάνωσης του Κοσσυφοπεδίου, αν και αντιμετωπίζουν εχθρότητα όταν εμφανίζονται δημοσίως σε τζαμιά. Ο ηγέτης του LISBA είναι στενά συνδεδεμένος με ευρύτερα ισλαμικά δίκτυα και οργανώσεις, όπως το Μουσουλμανικό Φόρουμ του Κοσόβου (Muslim Forum of Kosovo) και το φονταμενταλιστικό Ευρωπαϊκό Μουσουλμανικό Δίκτυο. Το κίνημα αυτό υπογραμμίζει ξεκάθαρα την επίδραση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στα Βαλκάνια, η οποία υποστηρίζεται πρωτίστως από το Κατάρ, με απώτερο στόχο την εγκαθίδρυση ενός προπυργίου στο νοτιοανατολικό τμήμα της Ευρώπης. Το LISBA είναι το πρώτο ισλαμικό κόμμα στα Βαλκάνια που δηλώνει τη δημιουργία της Μεγάλης Αλβανίας και έχει θέσει ως στόχο να καταστήσει τα Βαλκάνια μέρος του Ισλαμικού Χαλιφάτου.

Στις υπόλοιπες χώρες της Βαλκανικής, όπως για παράδειγμα στη Ρουμανία, στο Δέλτα του Δούναβη και στη Δοβρούτσα έχουν αρχίσει να οργανώνονται φιλο-Τζιχαντιστικοί κύκλοι ντόπιων Μουσουλμάνων που τα προηγούμενα έτη είχαν προσχωρήσει στη διεθνή Ισλαμική οργάνωση Tablighi Jamaat. Παράλληλα βρίσκονται σε συνεργασία με τους ριζοσπαστικοποιημένους Τατάρους της Κριμαίας, οι οποίοι έχουν στείλει αρκετούς εκατοντάδες Τζιχαντιστές στη Μέση Ανατολή, αλλά και συμμετείχαν στα επεισόδια στην πλατεία Μείνταν του Κιέβου με δεκάδες νεκρούς όπου και κατέρρευσε η τότε κυβέρνηση με αποτέλεσμα τον μετέπειτα πόλεμο. Στην Κριμαία φαίνεται να δρουν τουλάχιστον δύο Ισλαμιστικές ριζοσπαστικές οργανώσεις: η Hizb-ut- Tahrir allslami (HUT) και η Al-Takfir wa al-Hijrah. Οι Ισλαμιστές εξτρεμιστές κατέφτασαν στη Κριμαία στις αρχές της περασμένης δεκαετίας ως πολιτικοί πρόσφυγες από χώρες (κυρίως από το Ουζμπεκιστάν) όπου οι προαναφερθείσες οργανώσεις έχουν τεθεί εκτός νόμου.⁸⁵

Στο Μαυροβούνιο, στην Αλβανόφωνη περιοχή του Ουλτσίντς, υπάρχουν αρκετοί πυρήνες υποστηρικτών του Ισλαμικού Κράτους και διαχειρίζονται την ακραία οργάνωση Jemaat Furqan. Στην Αλβανία στην περιοχή Ντρενόβε κοντά

⁸⁵ Μπανούτσος, 2014

στη Κορυτσά υπάρχουν έτεροι πυρήνες που κατά καιρούς εξασκούνται και στη χρήση φορητού οπλισμού σε απομακρυσμένες ορεινές περιοχές. Επίσης στην Βουλγαρία υπάρχουν αρκετοί πυρήνες με εκτιμώμενα 300 άτομα σε οικισμούς του Αίμου που εκπαιδεύονται σε όπλα και συντονίζουν αποστολές εθελοντών στη Μέση Ανατολή. Μια ομάδα εξ αυτών εξαρθρώθηκε πρόσφατα από τις τοπικές αρχές.⁸⁶ Τέλος, η οργάνωση "Islamic World Committee or Commission" -IWC- ιδρύθηκε το 1982 και από το 1994 δραστηριοποιήθηκε στη Βοσνία (Σεράγεβο, Τούζλα) όπως και στη Κροατία-Ζάγκρεμπ, αλλά και στην Αλβανία, Κόσοβο, Αυστρία και Βουλγαρία. Πριν από 15 χρόνια η υπηρεσία πληροφοριών των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ την κατέταξε σε οργανισμό που υποστήριξε τη διεθνή τρομοκρατία λόγω χρηματοδότησης ομάδας Μουτζαχεντίν που είχαν διαπράξει εγκλήματα πολέμου στην περιοχή "Maglaj" ενώ υπάρχουν ενδείξεις για χρηματοδοτήσεις ενόπλων και στους τωρινούς πολέμους στη Μέση Ανατολή. Η οργάνωση συνδέεται με την "Μουσουλμανική Αδελφότητα".

Συνολικά, μέσα από την εξέταση των αιτιών της εξάπλωσης του ισλαμικού φονταμενταλισμού και της μορφής που το διακρίνει στη σημερινή εποχή διαπιστώθηκαν ποικίλα γεωπολιτικά και οικονομικά συμφέροντα που συνδέονται ως ένα βαθμό με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και ερμηνείες του ισλαμικού δόγματος και των παρακλαδιών του.

⁸⁶ Μιχαλέτος, 2015

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το Ισλάμ, όπως είδαμε αξιοποιήθηκε για την επίτευξη πολιτικών επιδιώξεων, αλλά και ως ιδεολογία που ταυτίζεται με την έννοια του νόμου-κράτους. Στην πολύ πρόσφατη ιστορία των μουσουλμανικών χωρών καταγράφεται ίσως το πιο ενδεικτικό παράδειγμα της νεότερης πολιτικής ιστορίας τους, με προεκτάσεις και συνέπειες για ολόκληρο τον κόσμο: η λεγόμενη «Αραβική Άνοιξη». Το κλίμα εξεγέρσεων που ξέσπασε στον αραβικό κόσμο (Τυνησία, Αίγυπτος, Υεμένη, Λιβύη, Συρία κ.α.) στράφηκε ενάντια στα κοσμικά καθεστώτα απαιτώντας την ανατροπή τους.

Η ριζοσπαστικοποίηση των πολιτών (διαφορετικών στρωμάτων και ηλικιών ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της κάθε κοινωνίας), αλλά πολύ συχνά των νέων που μαστίζονται από την ανεργία και την έλλειψη προοπτικής συχνά φαντάζει ως η μόνη διέξοδος απέναντι στην έλλειψη σεβασμού στην κουλτούρα, τις αξίες και τον πολιτισμό μιας δοκιμαζόμενης νέας γενιάς σε κοινωνίες όπου η οικονομία βρίσκεται σε εξάρτηση από ποικίλους παράγοντες. Τα φαινόμενα αυτά δεν απαντώνται αποκλειστικά στις χώρες της Αφρικής και της Ασίας, όπου περιφερειακές δυνάμεις αναδεικνύονται το Ισραήλ και οι χώρες που ελέγχουν τις άμεσες πλουτοπαραγωγικές πηγές πετρελαίου, όπως η Σαουδική Αραβία και την διώρυγα του Σουέζ, αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο, ο οποίος δοκιμάζεται από τις ανισότητες. Η διαρκής άνοδος ακραίων τάσεων στη Δύση δεν απέχει πολύ από τα κοινά αιτήματα και τις ανεπάρκειες των πολιτικών ηγεσιών να παρέχουν αντίβαρα ασφάλειας, οικονομικής προοπτικής και ουσιαστικής ελπίδας στους λαούς τους⁸⁷.

Τα Βαλκάνια αποτέλεσαν και αποτελούν μια περιοχή όπου οι πάγιες ανάγκες του λαού αποτελούσαν συχνά αντικείμενο εκμετάλλευσης των επιδιώξεων των πολιτικών και θρησκευτικών ελίτ. Πολλές από τις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας ταλαιπωρούνται μέχρι σήμερα από τη φτώχεια, την ανεργία και την απώλεια της ελπίδας για καλύτερευση των συνθηκών διαβίωσης τους. Συνεπώς, ήταν μαθηματικά βέβαιο ότι στις περιοχές αυτές ο εθνικισμός και η θεοκρατία του αραβικού κόσμου να βρουν πρόσφορο έδαφος στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς, οι οποίοι εδώ και αιώνες συμβίωναν ειρηνικά με τα έτερα δόγματα και την πολυπολιτισμικότητα. Όπως διαπιστώθηκε,

⁸⁷ Ράπτης, 2013

μετά τη δεκαετία του '90, η οποία χαρακτηρίστηκε από διαρκείς συγκρούσεις και πολιτική αστάθεια το ακραίο Ισλάμ διεισδύει με το προκάλυμμα της οικονομικής αρωγής σε πληθυσμούς ταλαιπωρημένους από τις συνέπειες του πολέμου. Ιδρύονται σχολεία, παρέχονται υποτροφίες σε νέους ώστε να σπουδάσουν στις χώρες του αραβικού κόσμου, ενώ αναπτύσσεται δίκτυο στρατολόγησης, παράνομης διακίνησης όπλων με τους τοπικούς παράγοντες να είναι εξαρτημένοι οικονομικά από τις χώρες της Ανατολής. Ο προσηλυτισμός εξαπλώνεται με γοργούς ρυθμούς, μέσω των διδασκάλων των κληρικών και ιεροδιδασκάλων, οι οποίοι εισρέουν στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων με σκοπό να στρατολογήσουν τους νέους υπέρ του τζιχάντ. Οι τοπικές αρχές διαρκώς συλλαμβάνουν εξτρεμιστές κληρικούς να διαδίδουν παράνομα τον λόγο της τρομοκρατίας και να καλούν τους ανθρώπους στη συμμετοχή τους στον ιερό πόλεμο.

Οι παραπάνω τακτικές, όπως διαπιστώθηκε, εφαρμόζονται και για έναν επιπλέον λόγο. Η στρατηγική σημασία των Βαλκανίων καθιστά την περιοχή πόλο έλξης ποικίλων περιφερειακών δυνάμεων, με στόχο τον έλεγχο της παγκόσμιας ισορροπίας. Η θρησκεία όπως και το έθνος αποτελούν τους πιο προσφιλείς μηχανισμούς χειραγώγησης κυρίως των λαϊκών στρωμάτων και δεν είναι καθόλου τυχαίο που στις χώρες των Βαλκανίων παρατηρείται άνθιση του εθνικισμού και του θρησκευτικού φονταμενταλισμού, καθώς μέχρι σήμερα οι χώρες αυτές αναζητούν την εθνική τους ταυτότητα, παλεύοντας για την οικονομική τους ανάπτυξη και παραμένοντας εξαρτημένες από ξένες δυνάμεις, όπως στην περίπτωση της Αλβανίας, του Κοσόβου και της Βοσνίας, όπου ο ρόλος της Τουρκίας, του NATO και των διεθνών οργανώσεων είναι ζωτικής σημασίας.

Η πολυπλοκότητα των σχέσεων των λαών μεταξύ τους και η παρουσία αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων και στρατηγικών των ξένων δυνάμεων στις χώρες των Βαλκανίων δημιουργεί αστάθεια στην περιοχή. Αποτέλεσμα της ισλαμικής αναβίωσης, που κορυφώθηκε μετά την Αραβική Άνοιξη και τις αιματηρές συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή, ήταν το γεγονός ότι εκατομμύρια άνθρωποι αναγκάστηκαν να ξεριζωθούν από τα σπίτια τους αναζητώντας μια καλύτερη ζωή σε χώρες όπου κυριαρχούν η ειρήνη και η δημοκρατία. Η Ελλάδα, ως φυσικό σύνορο με την Ανατολή αποτελεί την «Πύλη της Ε.Ε.» για εκατομμύρια νόμιμους και παράτυπους μετανάστες διαφόρων εθνικοτήτων και θρησκειών από χώρες της Μέσης Ανατολής, με αποτέλεσμα τη δημογραφική αλλοίωση, την αύξηση των

δημοσίων δαπανών και τη ανάγκη για δημιουργία κατάλληλων υποδομών για την υποδοχή του δυσανάλογα μεγάλου κύματος μεταναστών για το μέγεθος και τις δυνατότητες της χώρας που μαστίζεται από την οικονομική κρίση. Μέσα στο ασταθές και διαρκώς ρευστό κλίμα της περιόδου αυτής πολλά εξτρεμιστικά στοιχεία παρεισφρεύουν στις τάξεις των μεταναστών επιδιώκοντας να περάσουν μέσω της Ελλάδας στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και της Ευρώπης ώστε να ενισχύσουν τους πυρήνες στρατολόγησης και εξτρεμισμού που τα τελευταία χρόνια δρα με μυστικότητα στον δυτικό κόσμο.

Η Ελλάδα μέσα από την κατάσταση αυτή αντιμετωπίζει ένα σύνολο ηθικών, πολιτισμικών, πολιτικών και διεθνών προκλήσεων που καθιστούν επιτακτική την ανάγκη για διεθνή αρωγή και συνετή πολιτική δράση. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κυρίως τα νησιά του δυτικού Αιγαίου δοκιμάζουν τα τελευταία χρόνια τις υλικές και ηθικές δυνάμεις και αντοχές της τοπικής κοινωνίας, καθώς δεν λείπουν οι συχνές εξεγέρσεις και συγκρούσεις στις δομές φιλοξενίας των μεταναστών. Η κατάσταση στα ακριτικά νησιά είναι έκρυθμη, ενώ ταυτόχρονα ο αριθμός αλλοδαπών σε όλη την ελληνική επικράτεια έχει αυξηθεί σημαντικά. Τα δεδομένα αυτά δημιουργούν συνθήκες χάους σε μια πολιτεία που μαστίζεται από ποικίλα δημοσιονομικά ζητήματα, ενώ ταυτόχρονα έχει ως υποχρέωσή της να μεριμνήσει για τη νομική και ηθική διευθέτηση των συνθηκών κράτησης και ασύλου, όπως προβλέπονται από τις αντίστοιχες συνθήκες Δουβλίνο II. Παράλληλα, καθώς οι γειτονικές χώρες έχουν κλείσει τα σύνορα τους για μετανάστες και οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι διατεθειμένες να δεχθούν πρόσφυγες στις χώρες τους, αναμένεται ότι ένας μεγάλος αριθμός αλλοδαπών θα παραμείνει στη χώρα ή θα απελαθεί. Μπροστά στην ανθρωπιστική κρίση οι προκλήσεις της ελληνικής πολιτείας και κοινωνίας είναι πολύ μεγάλες. Η εξαθλίωση και η χρόνια ταλαιπωρία των προσφύγων θέτει ζητήματα σε πολλούς τομείς, όπως η δημόσια υγεία και η ασφάλεια, καθώς η σύγχρονη ελληνική κοινωνία δοκιμάζεται ούτως ή άλλως από έντονα εσωτερικά προβλήματα και ελλείψεις.

Σύμφωνα με τα παραπάνω και με τη δεδομένη ανθρωπιστική και οικονομική κρίση στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Ελλάδας τίθεται το ερώτημα του κατά πόσο επαρκής είναι ο κίνδυνος της αποσταθεροποίησης των Δυτικών Βαλκανίων και των γειτονικών περιοχών. Στα νεότευκτα κράτη που

δημιουργήθηκαν παρατηρείται το εξής οξύμωρο φαινόμενο. Από τη μία πλευρά διαπιστώνεται ο έλεγχος της κρατικής εξουσίας από φιλοδυτικούς πολιτικούς, ενώ την ίδια στιγμή στις τάξεις του απλού λαού υπάρχει η ελπίδα της ανεξαρτησίας, το οποίο στηρίχθηκε εν πολλοίς στην υπεράσπιση της μουσουλμανικής ταυτότητας, ιδίως για τις περιοχές του Κοσόβου, του πλέον νεότευκτου και ασταθούς κράτους, της «Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας, της Αλβανίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

Η Βαλκανική αποτέλεσε ανέκαθεν ένα σταυροδρόμι πολιτισμών και μια περιοχή υψίστης γεωπολιτικής σημασίας. Η κινητικότητα της τρέχουσας εποχής εντοπίζεται τόσο στο εσωτερικό των κρατών, όσο και σε σχέσεις με τις επιδιώξεις των μεγάλων δυνάμεων. Οι Η.Π.Α. επιδιώκουν την ενσωμάτωση των χωρών της βαλκανικής στους αμερικανικούς θεσμούς (NATO) με στόχο να ανακόψουν και να υψώσουν ένα πολιτικό και στρατιωτικό αντίβαρο στις ρωσικές στρατιωτικές επεμβάσεις στις χώρες της Βαλτικής, όπως στην πρόσφατη περίπτωση της Κριμαίας. Ταυτόχρονα, η μακρόχρονη καλλιέργεια μιας άτυπης σχέσης μεταξύ των χωρών της βαλκανικής (Αλβανίας, Κοσόβου, Βοσνίας) με την Τουρκία περιπλέκει το ζήτημα από τη στιγμή που η Τουρκία φαίνεται να ξαναχτίζει τις σχέσεις της με τη Ρωσία, η οποία ωστόσο θέλει να ασκήσει επιρροή ακόμα και με ενδεχόμενη αποσταθεροποίηση των χωρών της βαλκανικής. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα αποτελούσε μια ολέθρια συγκυρία για τους πολύπαθους πληθυσμούς των χωρών αυτών, για τους οποίους οι μνήμες της γιουγκοσλαβικής διάσπασης παραμένουν ακόμα νωπές.

Η μεταρρύθμιση και η ισλαμική αναβίωση που επιχειρήθηκε με την Αραβική Άνοιξη στόχευσε στην ανατροπή της κοσμικής ηγεσίας. Ωστόσο μέσα από μια σειρά ατυχών χειρισμών οδήγησε στην περαιτέρω φτωχοποίηση και εξαθλίωση των περισσότερων από τις χώρες του αραβικού κόσμου που εξεγέρθηκαν με πολέμους και εμφύλιες συρράξεις να μαίνονται μέχρι σήμερα. Η ένοπλη αντίδραση, γνώριμο χαρακτηριστικό του ακραίου Ισλάμ, υπηρετεί την έννοια του τζιχάντ ως ακραία αντίδραση στη διαχρονική δυτική επιρροή στις χώρες της Αραβίας. Το τζιχάντ εφαρμόστηκε πρώτη φορά στη νεότερη εποχή από την Αλ Κάιντα και τον ηγέτη της Οσάμα Μπιν Λάντεν, ενώ σήμερα συνεχίζεται από το Ισλαμικό Κράτος με συχνές τρομοκρατικές επιθέσεις στις χώρες της Δύσης. Το Ισλαμικό Κράτος αποτελεί την πιο σκληρή και ανηλεή έκφραση της

εργαλειοποίησης της θρησκείας και της επιβολής του ισλαμικού νόμου σκορπώντας τον φόβο σε παγκόσμια κλίμακα.

Η ισλαμιστική διείσδυση στα Βαλκάνια αποτέλεσαν ίσως την πιο αναμενόμενη απάντηση των χωρών του αραβικού κόσμου στην αμερικανική παρουσία στη δική τους περιοχή. Ο εξτρεμισμός που παράγεται συστηματικά τα τελευταία χρόνια κυρίως στην Αλβανία, το Κόσσοβο και τη Βοσνία βρίσκει πρόσφορο έδαφος στην πολιτειακή αστάθεια των χωρών αυτών, την οικονομική ανέχεια των πολιτών, το χαμηλό επίπεδο μόρφωσης κυρίως των ατόμων της υπαίθρου και της εύπλαστης εθνικής και θρησκευτικής ταυτότητας των πληθυσμών. Το μέλλον των περιοχών αυτών, με βάση της ανάγνωση του παρελθόντος τους, φαντάζει ρευστό καθώς όσο η πολιτική αστάθεια και η λαϊκιστική ρητορεία εδρεύουν τόσο πιο ρευστή γίνεται η εκμετάλλευση σε λαούς που πάσχουν ενδογενώς από μία κατακερματισμένη εθνική ταυτότητα.

Η πολιτική διαχείριση (τόσο σε Ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο) των βαλκανικών χωρών με μουσουλμανικούς πληθυσμούς αντικατοπτρίζεται στην προσπάθεια ένταξής τους στην ΕΕ και στο ΝΑΤΟ, προοπτική που καθίσταται εφικτή αποκλειστικά με όρους περιφερειακής πολιτικής σταθερότητας και διατήρησης του υφιστάμενου συνοριακού καθεστώτος.

Το αλβανικό έθνος έχει τη δημογραφική δύναμη και ζωτικότητα για να οδηγήσει σε αποσταθεροποίηση την περιοχή εφόσον η ευρωπαϊκή και ευρωατλαντική προοπτική ναυαγήσουν. Ακριβώς σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η ιδιαίτερη σχέση που τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται μεταξύ Αλβανίας και Τουρκίας.

Η πολιτική της Τουρκίας στα Βαλκάνια εντάσσεται στην ευρύτερη στρατηγική της, σύμφωνα με την οποία επιδιώκει την ανάδειξή της σε πόλο διεθνούς ισχύος με ηγετικό ρόλο μεταξύ του μουσουλμανικού κόσμου σε παγκόσμια κλίμακα. Οι ενέργειες της Τουρκίας που στόχο έχει τη δημιουργία ενός Ισλαμικού τόξου στα Βαλκάνια ελλοχεύει για τη χώρα μας διπλό κίνδυνο, αφενός την έμμεση επέκταση της Τουρκικής απειλής στα βόρεια σύνορά μας (μέσω των συμμαχιών με τη «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας» και Αλβανία που αναπτύσσει, εφόσον επικρατήσει στην περιοχή), αφετέρου την πρόκληση

γενικευμένης αναταραχής και βίαιων συγκρούσεων πλησίον της βόρειας οριογραμμής μας (συνεπεία της εσω-ισλαμικής διαμάχης που δύναται να ξεσπάσει σε «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας», Αλβανία, Κόσσοβο κλπ).

Στον αντίποδα των Τουρκικών επιδιώξεων τα βαλκάνια αποτελούν πεδίο ενδιαφέροντος των σημαντικότερων δρώντων του διεθνούς γίνεσθαι (Η.Π.Α. και Ε.Ε.), τα συμφέροντα των οποίων πλήττονται από τυχόν ανάδειξη της Τουρκίας σε ηγέτιδα δύναμη του μουσουλμανικού κόσμου διεθνώς. Για το λόγο αυτό αναλαμβάνονται εκ μέρους των (και κυρίως από την Ε.Ε.) δράσεις προσεταιρισμού των υπόψη περιοχών, με προεξάρχουσα την ενίσχυση (και σε κάποιες περιπτώσεις επιτάχυνση) της ενταξιακής τους προοπτικής. Ακόμα και η Ρωσία, η οποία εσχάτως έχει βελτιώσει σημαντικά τις σχέσεις της με τη γείτονα, δεν συναινεί στην εδραίωση της Τουρκικής παρουσίας στα Βαλκάνια, αντιλαμβανόμενη το ευμετάβλητο των γεωπολιτικών σχέσεων / συσχετισμών και αναγνωρίζοντας την αδιαμφισβήτητη σχέση ειδικού βάρους της Τουρκίας με τη Δύση.

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση των Βαλκανίων και η πλήρης ενσωμάτωση χωρών με πολυπληθείς μουσουλμανικούς πληθυσμούς στην Ε.Ε. φαντάζει ως η πλέον κατάλληλη λύση για την εξάλειψη του προβλήματος του ισλαμικού εξτρεμισμού, καθόσον αναμένεται να επιφέρει οικονομική ανάπτυξη των υπόψη περιοχών, πλήρη κοινωνική ένταξη των σήμερα περιθωριοποιημένων μουσουλμάνων και σταδιακή αποδοχή εκ μέρους τους των στοιχειωδών αρχών του δυτικού πολιτισμού. Όμως η υφιστάμενη οικονομική και θεσμική κρίση των περισσότερων χωρών-μελών, που ουσιαστικά μετασχηματίζεται σε κρίση ταυτότητας και προοπτικής της ίδιας της Ε.Ε., εντείνει τον ευρωσκεπτικισμό, αυξάνει την εσωστρέφεια και καλλιεργεί τον λαϊκισμό, γιγαντώνοντας πανευρωπαϊκά το φόβο κατά της μετανάστευσης.

Σε ενδεχόμενη κατάρρευση των προαναφερθέντων πολιτικών ισορροπιών τα πιθανότερα σενάρια είναι αφενός η άνοδος ακραίων (και κατά κανόνα αντιευρωπαϊκών – ευρωσκεπτικιστικών πολιτικών σχηματισμών) στις χώρες μέλη της Ε.Ε., με δυσμενείς προοπτικές για την περαιτέρω ενότητα της Ε.Ε. και σχεδόν σίγουρο τερματισμό των όποιων προοπτικών διεύρυνσης και αφετέρου η «προσκόλληση» των Βαλκανίων στην ισλαμική σφαίρα επιρροής (ένεκα της

κατάρρευσης οποιασδήποτε προοπτικής ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης). Παράλληλα θα διογκωθούν οι κίνδυνοι ενεργοποίησης μηχανισμών ισλαμιστικής βίας (υπό τη μορφή οργανωμένων ομάδων ή «μοναχικών λύκων») ως αντίποινα για την αδιέξοδη και «υποκριτική» πολιτική της Ένωσης.

Οι κίνδυνοι για τη χώρα μας εστιάζονται στις επιπτώσεις πιθανών αναταραχών στα βόρεια σύνορά μας και στις συνέπειες της άμεσης εμπλοκής της Τουρκίας στις υπόψη περιοχές, σε συνδυασμό με τις σχέσεις που η γείτονα έχει αναπτύξει με την Ελληνική μουσουλμανική μειονότητα. Η πάγια τακτική των Ελληνικών κυβερνήσεων περί προώθησης της ενταξιακής προοπτικής των βαλκανικών χωρών είναι προς την ορθή κατεύθυνση, αλλά απαιτείται να συνδυαστεί με την ανάληψη πρωτοβουλιών ενσωμάτωσης των μειονοτικών πληθυσμών στην ελληνική κοινωνία, την καλλιέργεια εθνικής συνείδησης και την αποκοπή των δεσμών με την Τουρκία και τις λοιπές βαλκανικές χώρες δορυφόρους της.

Επιπρόσθετα απαιτείται η ανάληψη συστηματικής εθνικής διπλωματικής δράσης προσέγγισης των μεγάλων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων για ανάληψη πρωτοβουλιών διάσπασης των δεσμών των βαλκανικών χωρών με την Τουρκία, προκειμένου να αποφευχθεί η είσοδος στην Ε.Ε. χωρών που θα υλοποιούν πολιτικές ενάντιες των Ελληνικών συμφερόντων, μέσω του δικαιώματος της αρνησικυρίας.

Η ραγδαία αύξηση του μουσουλμανικού στοιχείου στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια, συνεπεία του πολύ μεγάλου αριθμού μεταναστών που υποδέχεται η Ελλάδα από την Ασία και την Αφρική, εγκυμονεί κινδύνους σε θέματα εθνικής ασφάλειας, καθόσον δύνανται να δημιουργήσουν κλίμα εξτρεμισμού που να εκδηλωθεί βίαια υπό τη μορφή ασύμμετρων απειλών.

Παρότι μια τέτοια εξέλιξη αποτιμάται ως ελάχιστα πιθανή, δεν πρέπει να αγνοηθεί και απαιτείται να επιφέρει αύξηση της αστυνόμευσης (και ευρύτερα επιτήρησης της λειτουργίας) των Κέντρων Υποδοχής Προσφύγων καθώς και εντατικοποίηση των διπλωματικών ενεργειών για επιμερισμό των μεταναστών μεταξύ του συνόλου των Ευρωπαϊκών χωρών και πολλαπλασιασμό των συναφών κοινοτικών κονδυλίων. Όμως οι συνθήκες που ευνοούν την ριζοσπαστικοποίηση

των Μουσουλμάνων μεταναστών υφίστανται ήδη στα κέντρα υποδοχής και διαμονής προσφύγων που έχουν δημιουργηθεί τόσο στα νησιά, όπου οι συνθήκες διαβίωσης τους είναι τραγικές, όσο και στην ηπειρωτική Ελλάδα λόγω της απουσίας των στοιχειωδών υποδομών. Τα επεισόδια και οι συμπλοκές τόσο μεταξύ προσφύγων όσο και μεταξύ αυτών και μελών των τοπικών κοινωνιών υποδοχής είναι συχνό φαινόμενο. Η προσωρινή φιλοξενία τους αρχίζει και παίρνει χαρακτηριστικά μόνιμης εγκατάστασης που εκλαμβάνεται από τους ίδιους τους πρόσφυγες ως εγκλωβισμός, καθώς δεν επιθυμούν την παραμονή τους στην Ελλάδα αλλά την μετακίνησή τους σε χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης. Επιπλέον σημαντικό πόλο παίζει και η ανεξέλεγκτη δράση μερικών από τις μη κυβερνητικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στα κέντρα υποδοχής. Ας μην ξεχνάμε ότι παρόμοιες συνθήκες επικρατούσαν και στην δεκαετία του 1970 στα κέντρα υποδοχής και διαμονής του Λιβάνου όπου στρατολογήθηκε μεγάλος αριθμός παλαιστίνιων προσφύγων από την PLO και τη Fatah.

Οι εκπρόσωποι της Μουσουλμανικής Ένωσης Ελλάδας, καταδικάζουν τα κηρύγματα και τις πρακτικές του Ισλαμικού Κράτους, σημειώνουν ωστόσο ότι οι βάνουσες αστυνομικές επιχειρήσεις, η ανεργία των μουσουλμάνων μεταναστών και οι διακρίσεις σε βάρος τους καθώς και οι χρόνιες καθυστερήσεις αναφορικά με τη δημιουργία επίσημου τζαμιού και μουσουλμανικού κοιμητηρίου στην Αθήνα, είναι σε θέση να εξάψουν εμμέσως τη ριζοσπαστικοποίηση τους. Στην Αθήνα έχουν σημειωθεί δύο μεγάλες συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας από μουσουλμάνους μετανάστες για γεγονότα που θεώρησαν ότι προσέβαλλαν την θρησκεία τους. Η πρώτη έλαβε χώρα τον Μάιο του 2009 με αφορμή καταγγελία μετανάστη ότι αστυνομικός σε έλεγχο που πραγματοποίησε έσκισε το Κοράνι. Η δεύτερη και πιο βίαιη αφορούσε, τον Σεπτέμβριο του 2012, την προβολή της ταινίας «Innocence of Muslims» (Η Αθωότητα των Μουσουλμάνων) και οδήγησε σε καταστροφές σε καταστήματα και οχήματα γύρω από την πλατεία Ομονοίας.⁸⁸

⁸⁸ Καρατράντος, Τριαντάφυλλος, σελ. 102-103

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως είδαμε το ριζοσπαστικό Ισλάμ και ιδιαίτερα οι Ισλαμιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις έχουν εξαπλωθεί στις Βαλκανικές χώρες ιδιαίτερα στις περιοχές του Κοσσόβου, της «Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας, της Αλβανίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση των Βαλκανίων και η πλήρης ενσωμάτωση χωρών με πολυπληθείς μουσουλμανικούς πληθυσμούς στην Ε.Ε. φαντάζει ως μονόδρομος για την εξάλειψη του προβλήματος του ισλαμικού εξτρεμισμού. Η πολιτική για την διαμόρφωση ενός δημοκρατικού Ισλάμ στην ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης θα πρέπει να αποτελέσει αναγκαία στρατηγική για την Ευρώπη. Θα πρέπει να εφαρμοστούν πολιτικές και δράσεις για την δημιουργία ενός ευρωπαϊκού Ισλάμ, ενός Ισλάμ που θα διακατέχεται από τις αρχές του κράτους δικαίου, της δημοκρατίας, της συνταγματικής τάξης καθώς και με τα δικαιώματα και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις του πολίτη, συμβάλλοντας έτσι στην ευημερία, στην ειρήνη και στην ασφάλεια στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Τέτοιες πολιτικές θα στοχεύουν στην οικονομική ανάπτυξη και την ομαλή κοινωνική ενσωμάτωση των μουσουλμανικών μειονοτήτων της Ευρώπης, προκειμένου με αυτόν τον τρόπο να περιοριστεί ο κίνδυνος που προσηλυτισμού, κυρίως της νεολαίας τους, στην ιδεολογία του ισλαμικού ριζοσπαστισμού. Οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να στοχεύουν στην εφαρμογή οικονομικών και κοινωνικών μέτρων που δεν θα τους περιθωριοποιούν αλλά θα τους εντάσσουν ομαλά στο κοινωνικό περιβάλλον αποδυναμώνοντας τα ερείσματα του ριζοσπαστισμού.

Όμως η υφιστάμενη οικονομική και θεσμική κρίση των περισσότερων χωρών-μελών, που ουσιαστικά μετασχηματίζεται σε κρίση ταυτότητας και προοπτικής της ίδιας της Ε.Ε., εντείνει τον ευρωσκεπτικισμό, αυξάνει την εσωστρέφεια και καλλιεργεί τον λαϊκισμό, γιγαντώνοντας πανευρωπαϊκά το φόβο κατά της μετανάστευσης. Η αποτυχία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης των Βαλκανίων θα οδηγήσει στην «προσκόλληση» των Βαλκανίων στην ισλαμική σφαίρα επιρροής και στον ριζοσπαστισμό. Σε συνάρτηση με τη στρατηγική της Τουρκίας με τους βόρειους γείτονες είναι πιθανό να δημιουργήσει εστίες αστάθειας

στα βόρεια σύνορά μας. Αυτό μαζί με τις ροές των μεταναστών και την πιθανή ριζοσπαστικοποίηση τους δημιουργούν ένα «εκρηκτικό μίγμα» για την χώρα μας.

Η εξωτερική πολιτική της χώρας μας θα πρέπει να εντείνει τις προσπάθειες τις για την προώθηση της ενταξιακής προοπτικής των βαλκανικών χωρών , αλλά απαιτείται να συνδυαστεί με την ανάληψη πρωτοβουλιών ενσωμάτωσης των μειονοτικών πληθυσμών στην ελληνική κοινωνία, την καλλιέργεια εθνικής συνείδησης και την εξάλειψη των συνθηκών που καλλιεργούν τον ριζοσπαστισμό ανάμεσα τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Χάντιγκτον Σάμιουελ, «Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης», Αθήνα : Εκδόσεις Τερζόπουλος, 1998.
- Σφέτας Σπυρίδων, «Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία», Θεσ/νίκη : Εκδόσεις Βάνιας, 2009
- Brzezinsky Zbiniew, «Η Μεγάλη Σκακιέρα», Αθήνα : Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, 1998
- Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, «Βαλκάνια – Παρευξείνιες Χώρες – Ανατολική Ευρώπη», εκδόσεις Ιανός Μαρ2000
- Ραφαϊλίδης, Βασίλης. «Οι Λαοί των Βαλκανίων.» 14. Αθήνα: Εικοστού Πρώτου, 1994.
- Μαριλένα Κοππά «Οι Μειονότητες στα μετα-κομμουνιστικά Βαλκάνια», εκδόσεις Λιβάνη 1997.
- Γ. Ε. Δουδούμη, «Βαλκανικές εξελίξεις IV», Αθήνα, Βαλκανικές εκδόσεις, Σεπ. 2000 Δουδούμης, Γεώργιος. «Βαλκανικά.» Αθήνα, 1992.
- Δουδούμης, Γεώργιος «Βαλκάνια -Απο το χθές στο αύριο.» Αθήνα, 2013.
- Γεώργιος Λ. Κοντογεώργης , «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η θέση των Βαλκανίων», Ίδρυμα Γουλανδρή - Χορν (1993)
- Φωτεινή Γραμματικού, Ο Παραδεισένιος Κόσμος του Ισλαμικού Πολιτισμού, Αθήνα: 2004
- Ziauddin Sardar & Zafar Abbas Malik, «Ισλάμ», ΔΟΛ Α.Ε., Τα Νέα Τόμος 3, 2011.
- Μακρής Γεράσιμος. «Ισλάμ. Πεπιοθήσεις, πρακτικές και τάσεις». Αθήνα : Εκδόσεις Πατάκη, 2014.
- Karim H. «Η ισλαμική απειλή. Τα μέσα ενημέρωσης και η παγκόσμια βία.» 90-120. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 2001.
- Νικολακάκης Ηλίας, Τζιχάντ ο Ιερός Πόλεμος του Ισλάμ: Σύστασι, Καθιέρωσι, Σύγ-χρονες Εφαρμογές του, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Κυρομάνος, 2003.
- Κων. Γ. Πατέλος, Πολιτική Ιστορία του Ισλαμικού Χώρου, Εκδόσεις Απ. Αναστασίου, Αθήνα 1987
- Κ. Πάτελος, Η Πολιτική Εξέλιξη του Ισλάμ, Αθήνα 2004.

Κ. Πάτελος, Το Σύγχρονο Ισλάμ: Η Συνάντηση με τη Δύση. Μια ιστορική και πολιτική προσέγγιση, Αθήνα 2006.

Ίναλτζικ Χαλίλ, «Η οθωμανική αυτοκρατορία», Αθήνα, εκδόσεις Αλεξάνδρεια 1995.

Βρυώνη Σπύρου, «Η παρακμή του Μεσαιωνικού Ελληνισμού της Μικράς Ασίας και η διαδικασία του εξισλαμισμού», Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1996

Χ.Ζεγκίνης, Ευστράτιος. «Γενίτσαροι και Μπεκτασισμός, γενεσιουργοί παράγοντες του Βαλκανικού Ισλάμ.» ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΒΑΝΙΑΣ, 2002.

René Ristelhueber, «Ιστορία των Βαλκανικών Λαών», μτφρ. Αναστασία Μεθενίτη - Αθαν. Δ. Στεφανή, β' έκδ. Αθήνα, εκδ. Παπαδήμα, 2000

Σ. Σολταρίδης, Η ιστορία των Μουφτειών της Δ. Θράκης, Αθήνα 1997.

Σκαφίδας Γεώργιος, www.mignatiou.com, «Η Τουρκία επιμένει νεο-οθωμανικά: Διεκδικεί μεγαλύτερη επιρροή στα Βαλκάνια και την Ευρώπη», 30 Ιουνίου 2017

Σκαφίδας Γεώργιος, www.mignatiou.com, «Οι Τζιχαντιστές απειλούν τα Βαλκάνια : Εκτονταδες τρομοκράτες του ISIS επιστρέφουν από Συρία και Ιράκ» 1 Δεκεμβρίου 2017

Νταβούτογλου Αχμέτ, «Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας», μτφ. Νικόλαος Ραπτόπουλος, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010.

Βαρβιτσιώτης, Ιωάννης. Τυφλοί Στρατοί Η Δύση και η απειλή του Ισλαμικού Φονταμεταλισμού. Αθήνα: ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ Α.Ε., 2008

Κωστογλουδης, Κ. (2012). Εμφάνιση, Αίτια, Εξέλιξη του Θρησκευτικού Φονταμεταλισμού και Επιρροή του στις Διεθνείς Σχέσεις (Παγκοσμιοποίηση – Τρομοκρατία), ΑΔΙΣΠΟ.

Χαράλαμπος Φούντας « Το ζήτημα της ισλαμιστικής ριζοσπαστικοποίησης στα Βαλκάνια. Πόσο πραγματικά είναι απειλή για την ελληνική και την ευρωπαϊκή ασφαλεία και πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί;» ΠΑΜΑΚ 2018

Ταμουρίδης, Ν. (2004-05). «Ισλαμισμός στα Βαλκάνια: Διείσδυση, Στόχοι, Επιδιώξεις», Αθήνα, Οκτώβριος-Μάρτιος,

Κουσίδης, Π. (2018). «Ανυπακοή στις οδηγίες της Άγκυρας», Πομακοχώρια, <http://pomakohoria.blogspot.gr/2018/03/blog-post.html>

Σιόντης, Αλέξανδρος. «Η Ισλαμική Τρομοκρατία στα Βαλκάνια.» Στρατηγική, Απρίλιος 2006: 116-119.

Πλούσος, Μ. (2013). «Ο εμφύλιος της Γιουγκοσλαβίας (1990-1995)», Βερέμης, Θ., «Γιουγκοσλαβία, το πρότυπο διάλυσης μιας χώρας», http://greek.swedishportal.net/www/9_3331.html

Trifkovic, S. (2006). "The Really Bad Dogs of War", Πηγή: Global Research, <https://www.globalresearch.ca/the-really-bad-dogs-of-war/7052>.

Τάχερ, Ε. (2008), «Η επέμβαση του NATO στον πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας» (μεταπτυχ.), Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Ρόδος.

Shay, Shaul. Islamic Terror and the Balkans. Transaction Publishers, 2008.

Shay, S. (2017). Islamic Terror and the Balkans, Routledge.

Τζίμας, Στ. (2015α). «Ο ισλαμικός εξτρεμισμός απλώνεται και στα Βαλκάνια», Η Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/839577/article/epikairothta/kosmos/o-islamikos-e3tremismos-aplwnetai-kai-sta-valkania>

Τζίμας, Στ. (2015β). «Στρατολογούν τζιχαντιστές στα Βαλκάνια», Η Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/842138/article/epikairothta/kosmos/stratologoyntzixantistes-sta-valkania>

Τζίμας 2014 = Σ. Τζίμας, Το ακραίο Ισλάμ δηλώνει «παρών» στα Βαλκάνια, Καθημερινή 23/09/2014

Deliso, Ch. (2007). The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West, Praeger Security International.

Partos, G. (2001). Analysis: Bin Laden and the Balkans, BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1574796.stm>

Nawa, F. (2017). «Η Τουρκία και οι Αλεβίτες», Foreign Affairs, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/71120/fariba-nawa/i-toyrkia-kai-oi-alebites>

Μιχαλέτος, Ιωάννης. «rimse.gr.» Τρίτη Δεκέμβριος 2014. <http://www.rimse.gr>

Κουκουμάκας, Κ. (2015). «Το Μεγάλο Κυνήγι των Τζιχαντιστών στα Σκόπια», VICE, <https://www.vice.com/gr/article/ez4nka/to-megalo-kinigi-ton-tzixantiston-sta-skopia>

Argyro-Maria Vourgidi: «The racialization of the ethnic and religious consciousness of muslim communities in the Balkans» RIEAS 2013

Μέρτζος, Ν. (2016). «Φυτώριο Τζιχαντιστών στο Κόσοβο», Εθνικές Επάλξεις, Απρίλιος-Ιούνιος, τ.116 Μπανούτσος, Ανδρέας Γ. «Ισλαμικό Κίνημα.» Ομιλία, Αθήνα, 2010.

Καρατράντος, Τριαντάφυλλος. «*Σφάξε με Αγά μου να Αγιάσω*» *Ισλαμικό Κράτος, Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, 2016.

Mariyan Bogoen Stojadinov, «Το Ισλάμ στα Βαλκάνια. Ιστορία, παρόν, προοπτικές διαλόγου και συμβίωσης με τους ορθοδόξους», 26 Δεκεμβρίου 2007,

Σιόντης, Αλέξανδρος. «Η Ισλαμική Τρομοκρατία στα Βαλκάνια.» Στρατηγική, Απρίλιος 2006